

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra bohemistiky

Obraz Ameriky ve vybraných cestopisech ve druhé polovině 19. století

The image of America in selected travelogues in the second half of 19th century

Bakalářská práce

Autor: Klára Morcinková

Studijní obor: Česká filologie – Anglická filologie

Vedoucí práce: Mgr. Jana Vrajová, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 29. června 2023

Podpis

Poděkování

Za poskytnutí cenných rad při psaní této bakalářské diplomové práce patří srdečné poděkování Mgr. Janě Vrajové, Ph.D.. Taktéž jí patří velký dík za trpělivost a vstřícnost nejen při vypracovávání této práce, ale v průběhu celé doby bakalářského studia.

Úvod.....	5
1 Cestopis jako literární žánr	6
1.1. Charakteristické znaky cestopisu	7
1.2. Typologie cestopisu	10
1.3. Český cestopis 19. století	12
2 Český zájem o Ameriku.....	13
2.1. Vystěhovalectví Čechů do Severní Ameriky	14
2.2. České komunity v Americe	18
3 Americké cesty vybraných cestovatelů a jejich cestopisná díla	22
4 Zachycení kontrastu „vlastní a jiné“	26
4.1. Společenský a veřejný život v Americe 19. století	34
5 Zobrazení krajiny	47
Závěr	56
Anotace	58
Resumé.....	59
Seznam pramenů a použité literatury.....	60

Úvod

Tato bakalářská diplomová práce se zabývá obrazem Ameriky ve vybraných cestopisných dílech z druhé poloviny 19. století. Vzhledem k tomu, že naprostá většina českých cestopisů 2. pol. 19. století zachycujících prostředí Ameriky se téměř výhradně zabývá severní částí Ameriky, promítá se tento fakt také do obsahu této práce. Většina zachycených reálií se týká převážně tohoto území, v pasážích, kde jsou rozebírané jiné části amerického kontinentu, je tato informace výslovně uvedena. Obraz Střední a Jižní Ameriky pak slouží ke zvýraznění americké rozmanitosti a jinakosti ve srovnání se známým českým prostředím.

V první části se práce snaží nahlédnout do problematiky definování žánru cestopisu, zabývá se jeho teoretickým vymezením a mapuje vývoj českého cestopisu v 19. století. Druhá část zpracovává kulturněhistorický kontext cestování Čechů do Ameriky ve druhé pol. 19. století a problematiku českého vystěhovalectví. Stěžejní částí práce je komparace cestopisných záznamů několika vybraných českých cestovatelů, kteří v období druhé poloviny 19. st. vycestovali do různých částí Ameriky, ať už na kratší či delší dobu, a poskytovali své vlasti informace o životě v zámoří. Práce se bude zabývat tím, jak Amerika na české cestovatele působila a v jakém světle skrze své vlastní osobní zkušenosti tuto zemi vylíčili. Kromě popisu americké krajiny, obyvatel a tamější kultury si práce klade za cíl najít ve vybraných cestopisných dílech kulturní rozdíly mezi českým a americkým prostředím. Každý z cestovatelů na Americe něco vyzdvihuje či naopak kritizuje, a tak se práce snaží najít průniky v těchto jejich subjektivních názorech. Čeští cestovatelé kulturní rozdíly vnímali i skrze nahlédnutí do života amerických Čechů, kteří se do Ameriky vystěhovali a představují kombinaci kulturních prvků jak českých, tak amerických. Tamější česká komunita napomáhá tak rozlišit rozdíly mezi „vlastním“ a „cizím“.

1 Cestopis jako literární žánr

Cestopis je jedna z žánrových forem, která je k nalezení téměř v každé kulturní oblasti a jejíž počátky spadají až do starověku.¹ Žánrově cestopis stojí na hranici literatury faktu a literatury krásné. V rámci cestopisné literatury je často obtížné rozlišit texty na umělecké či neumělecké, a proto není možné tento žánr omezit pouze na esteticky motivovaná díla. Někteří badatelé se domnívají, že cestopis vzniká, pokud je „objektivní informativnost“ potlačována, ale zároveň se ještě neobjevuje „čistá fikce.“²

Podle některých současných slovníkových výkladů není možné uvést přesnou formální definici cestopisu, případně je tento pojem chápán obšírně. Jakékoliv pokusy o přesné vymezení žánru cestopisu selhávají a jako výsledek těchto snah se pak nezdá zavádět obsáhlejší označení cestopisná literatura. Podle slovníkových výkladů se k cestopisu řadí díla různých stupňů literárnosti a cestopis jako žánr kolísá mezi estetickostí, poučením a zábavnou funkcí.³ Kupříkladu Lexikon literárních pojmů zdůrazňuje, že: „cestopis je žánrová forma stojící na pomezí krásné a věcné literatury, příp. publicistiky, jejímž tématem bývá obvykle popis cizí země.“⁴ Stejně tak Slovník literární teorie charakterizuje cestopis jako: „žánr literatury dokumentární, publicistické nebo umělecké, jehož tématem je popis nebo vylíčení autorovy cesty do cizích zemí nebo krajin a které obsahuje záznamy anebo postřehy o jejich zvláštích geografických, národopisných, kulturních, sociálních apod.“⁵ Další slovníková definice cestopis uvádí jako literární žánr, který „reaguje na potřeby exotiky a dobrodružství líčením cizích zemí. S oblibou konfrontuje domov s neobvyklými poměry v cizině.“⁶

Literární věda cestopis definuje jako prózu, která zachycuje průběh putování objevovaným zeměpisným prostorem. Podle Vladimíra Macury je cestopis vystavěn

¹ PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Olomouc s. r. o., 2002, s. 59. ISBN 80-7182-124-1.

² FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012, s. 7. ISBN 978-80-7420-026-7.

³ FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*, s. 5.

⁴ PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*, s. 59.

⁵ VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. s. 53.

⁶ KŘIVÁNEK, Vladimír – KUPCOVÁ, Helena. *Malý slovník literárních pojmů a autorů*. Praha: Scientia, 1994, s. 13. ISBN 80-85827-15-8.

především na různě dynamické osnově jednoho konkrétního putování, které tematizuje zážitky pisatele a to jak poznávací, tak emotivní.⁷

Pro heterogenost cestopisných textů se na cestopis nahlíží z hlediska různých oborů. Cestopis tak představuje objekt zájmu nejen pro literární vědu, ale i pro geografii, kulturní dějiny, historii či etnografii. Přístup neliterárních vědních disciplín k žánru se vyznačuje zejména zájmem o dobovou mentalitu, kulturní a historické proměny společnosti. Tím, že cestopis slučuje tyto různorodé oblasti a překračuje hranice odlišných vědních disciplín, se komplikuje jeho literární vymezení, zároveň se ale tento aspekt cestopisu stává charakteristickým a přitažlivým.⁸

Mezi společné rysy se podle Veroniky Faktorové řadí: „záměr prostředkovat autentickou zkušenost s cizím prostorem a zaujetí odlišnými kulturami. Autentičnost se přitom nemusí nutně opírat o skutečné poznání cestovatelů, ale zakládá se spíše na rozličných strategiích, jejichž působením vzniká dojem pravdivého diskurzu o skutečném světě.“⁹ Podobné vysvětlení podává i Encyklopedie literárních žánrů, podle níž je základem cestopisu napětí, které vzniká kulturně civilizačními odlišnostmi, geografickou a časovou distancí od domova.¹⁰

1.1. Charakteristické znaky cestopisu

Důležitým zdrojem pro vznik cestopisného materiálu je vlastní zraková zkušenost se skutečností a následná nutnost přenést tento jedinečný zážitek do slov. K dalším předpokladům pro vznik cestopisu se řadí i ústní a literární reference. Za ústní reference se považují pověsti a jiné příběhy, které jsou spojené s danou lokalitou. V rámci literárních referencí se vydělují cestopisy předchůdců a odborně zaměřená geografická či kulturně-historická pojednání.¹¹

Základem cestopisu je časoprostorová distance od domova, připomenutá odjezdem a návratem, a také napětí, které vzniká jak touto geografickou vzdáleností, tak především kulturně civilizačními odlišnostmi. Cestovatel obvykle zprostředkovává

⁷ HRABAL, Jiří. *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 9. ISBN 978-80-244-4876-3.

⁸ FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*, s. 6.

⁹ FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*, s. 5-6.

¹⁰ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 75. ISBN 80-7185-669-X.

¹¹ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 75. ISBN 80-7185-669-X.

vjemy a interpretaci cizí země na základě svých vlastních zkušeností a kritérií své vlasti. Odtud také vychází jeho srovnání, konfrontace a osvětlující příklady.¹²

Vedle popisu krajiny se v cestopisu nachází také poznatky o odlišnostech a zajímavostech z oblastí geografických, společensko-kulturních a národopisných. Důležitou složkou je také autorovo líčení „subjektivních zkušeností, postřehů a příhod.“¹³

Projevy ideového zaměření cestopisu a autorova vztahu k hodnotám se nachází především v poměru k novému, odlišnému a cizímu, jako je například obdiv či odpor, ohrožení, poučení nebo kooperace. Dalším výrazným projevem je motivace podniknuté cesty a také motivace k vytvoření cestopisného záznamu.¹⁴

Za charakterizující znak cestopisu se považuje užívání toponym a časových údajů, které jsou součástí autorova vyprávění odehrávajícího se v určitém časoprostoru. Z hlediska kompozice se texty opírají buď o prostorovou osu, která se vyznačuje místopisnými názvy kapitol, nebo o osu časovou. Obě tyto hlediska se ovšem mohou navzájem prolínat a vyskytovat v různých kombinacích, jako je tomu například u cestopisných dopisů nebo fejetonů.

Dalším typickým rysem cestopisných textů je blízkost autora a vypravěče. Způsob vyprávění je zpravidla v ich formě a vypravěč zastává funkci účastníka a pozorovatele. Vypravěč je součástí představeného světa, o kterém je dopředu informován, ale jeho znalosti jsou vždy limitované.

V cestopisné literatuře se kromě autora-vypravěče objevují i další postavy, které jsou vždy podřízené hledisku vypravěče a jejich vzájemné vztahy jsou vedlejší a nedůležité. Tyto postavy zastávají sekundární postavení.

Vlastní zraková zkušenost autora je v textu jednak prožívaná a promyšlená, jednak popisovaná a vyprávěná. U cestopisu může být také posilována složka memoárová, a to pokud je cestopisný materiál zpracováván s časovým odstupem. Vyprávění se z hlediska jazyka může odehrávat buď v přítomnosti za bezprostřední účasti vypravěče, anebo v préteritu s časovým odstupem. Vypravěč mezi těmito akcenty může přecházet a měnit tak své postavení.

¹² MOCNÁ, Dagmar – PETERKA, Josef. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, 2004, s. 75. ISBN 80-7185-669-X.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž.

Samotná umělecká hodnota cestopisu se odvíjí od autorova temperamentu, pozorovacích a vypravěčských schopností, zájmů a dalších autorových dispozic. Stejně tak se ale projevuje i v závislosti na atraktivitě procestované země.¹⁵

Publikace *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy* se zabývá invarianty cestopisu a nahlíží na ně jako na specifické typy narativní literatury. Vydělení cestopisných invariant je možné díky prožitkovému charakteru založenému na emocích z cest, který dává všem cestopisům jednotnou šablonu. Invarianty jsou zde vnímány jako vlastnosti, které utvářejí různé obměny v rámci cestopisného žánru.¹⁶ Jejich využití se může uplatnit zejména při funkční analýze literárního textu, a to proto, že se jedná o základní charakteristické znaky daného textu mezi ostatními texty. Tím jednak deklarují svou žánrovou příslušnost, a dále dávají možnost zachytit individuální specifika cestopisného textu.¹⁷ Pomocí invariant lze pak vydělit následující oblasti kritické analýzy textu.

V první invariantě se Tomáš Kubiček věnuje subjektu cestopisu, kterým se stává vypravěč. Jde zde především o „analýzu a rekonstrukci kognitivních modelů reprezentace, které směřují naši pozornost k vypravěči, jenž se stává jejich nositelem a reprezentuje dobovou společnost a její vztah k cizímu i vlastnímu.“¹⁸ Tento invariantní rys cestopisu Kubiček nazývá také legitimizací známého či vlastního.

Druhá oblast se částečně dotýká první. Tato oblast analýzy se totiž zaměřuje na hodnotové systémy vymezující postavení cizího a blízkého či srozumitelného a nesrozumitelného. Za podmiňující rys této oblasti analýzy autor považuje překlad zkušenosti. Invariant překladu vychází ze snahy přeložit a zprostředkovat neznámé do řeči známé. Cestovatel tak zároveň zastává funkci jak vypravěče, tak i překladatele. Vypravěč-překladatel srovnává neznámé s vlastní zkušeností a kulturou, ze které vychází. Základním nástrojem pro překlad je podle Kubička tzv. světonázor – systém, který nahrazuje přímé vnímání a pracuje současně s představami, vlastními názory a fantazií.¹⁹

Třetí oblastí analýzy je proměna vypravěče a tím způsobena i proměna části světa jako určitého horizontu událostí. Proměnlivost je způsobena procesem překladu

¹⁵ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 75-76.

¹⁶ KUBÍČEK, Tomáš. *Invarianty cestopisu*. In: HRABAL, Jiří. *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015, s. 9. ISBN 978-80-244-4876-3.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž, s. 16.

¹⁹ Tamtéž, s. 12.

a porozumění. Výchozí bod proměny je na jednu stranu totožný s konečným, na druhou však zcela odlišný. Odlišnost se projevuje v čase, zatímco subjekt zůstává stále totožný. Na cestopis je tak možno nahlížet jako na symbolický obraz cesty.

V další oblasti může cestopis představovat zdroj tzv. piktorálních modelů, které slouží v dané kultuře k popisu exotického prostředí a k přeložení cizího do známého, současně však ponechávají specifickou exotičnost daného prostředí. Následné oblasti se zabývají autentifikací cestopisných textů a souvisejícími čtenářskými prožitky.²⁰

Na základě vydělených invariant se Kubíček pokouší sestavit formálně-funkční definici cestopisného žánru: „Cestopis je epické vyprávění o putování s cílem vytvořit obraz skutečnosti a podat o ní svědectví. Vzniká po ukončení cesty a vedle složky informativní klade důraz na složku subjektivní. Jeho základní realizací je cestopisná literatura, jako subžánrová složka se však může stát součástí libovolného žánru. Z hlediska narativní výstavby jde o jeden z nejstarších způsobů transformace lidské zkušenosti do podoby příběhu, jehož řazení událostí respektuje z větší části jejich přirozenou časovou a příčinnou logiku. Z hlediska kulturního představuje a modeluje základní podobu interkulturních vztahů a upevňuje vědomí o diferentních kulturních systémech a o zdrojích společenské i individuální identifikace. Jeho základní význam a funkce, jeho skutečné pozice v kulturním systému je dána silou metafory o lidském životě jako cestě.“²¹ Kubíček se tedy ve své definici postihuje všechny významné charakteristiky cestopisného žánru, navíc se však pozastavuje nad kulturněhistorickým významem cestopisu. Cestopis umožňuje srovnávání různých kultur a interkulturní transfer jejich jednotlivých prvků.

1.2. Typologie cestopisu

Cestopis lze z historického hlediska považovat jak za předchůdce reportáže a obdobu soudobé literatury faktu, tak jako analogii k žánru sci-fi. Za přechodné formy těchto kategorií se považují cestopisná črta a cestopisný fejeton, memoárová próza z ciziny či reportážní a dobrodružná román z cizího prostředí.²²

²⁰ KUBÍČEK, Tomáš. *Invarianty cestopisu*. In: HRABAL, Jiří. *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy*, s. 16.

²¹ Tamtéž.

²² MOCNÁ, Dagmar – PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 76.

Již u cestopisů vzniklých ve starověku lze vydělit dvě základní varianty tohoto žánru, a to cestopis reálný a fantastický. Cestopis fantastický se vyznačuje fikcí, která se neomezuje fyzikálními zákony. Lze jej označit také novodobějším pojmem za imaginární.²³

Ve druhé polovině 18. století vzniká zcela nový typ literárního uměleckého cestopisu, který se vyznačuje intelektuální reflexí společenských a kulturních poměrů v zemích domácích a nikoli neznámých. Základem intelektuálně pojatého cestopisu je jednak fakticita, ale taky subjektivně vyjadřovaný poměr ke skutečnosti. Tento typ cestopisu se hojně rozvíjí po celé 19. století a sblíží se stále více s publicistikou, což je u nás zjevné například z cestopisů J. Nerudy, J. S. Machara, K. Čapka aj.²⁴

Ve druhé polovině 19. století se například v poezii J. V. Sládka, J. Vrchlického či J. S. Machara objevuje také básnický cestopis „který je cyklem lyrických básní na pozadí pobytu mimo domov.“²⁵

Cestopis může být rozlišen podle stylu, a to na cestopis narativní a deskriptivní. V narativním cestopisu dominuje epická a zážitková stránka či figurativnost. Na druhé straně cestopis deskriptivní má naučnou povahu a vyznačuje se dokumentárností, věcností i enumerací. Spojení dynamické a statické stránky cestopisu, anebo poměr obsazení složky zábavné a naučné záleží pak na autorově literární vynalézavosti.

Tato klasifikace je důležitá z hlediska postoje autora ke čtenáři. Hana Plesná uvádí, že: „narativní se přibližuje beletrii, vytváří mnohdy smyšlený příběh, postavy (vztahy mezi nimi v něm hrají důležitou roli) a zážitek z příběhu převažuje nad zážitkem z popisu cesty a naučností. Jedná se například o cestopisný román či povídku. Estetika narativního cestopisu tak spočívá především v užitém jazyku, formě, zápletky a osobitěm stylu autora. Oproti tomu deskriptivní typ cestopisu se zaměřuje na fakta, která se snaží podat realisticky, seriózně, věcně správně a věrohodně. Záměrem autora je tedy čtenáře poučit, provést jej, představit mu dané místo či zemi především z hlediska geografického a kulturního, a právě v popisu prostředí a líčení cesty tkví jádro tohoto typu.“²⁶

²³ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 75-76.

²⁴ PAVERA, Libor – VŠETIČKA, František. *Lexikon literárních pojmů*, s. 59-60.

²⁵ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 80.

²⁶ PLESNÁ, Hana. *Současné vývojové tendence žánru cestopis*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra české literatury. Vedoucí práce Prof. PhDr. Dagmar Mocná, CSc, s. 7.

Je tedy patrné, že typologie cestopisů se vyvíjí v čase a jednotlivé typy se v praxi vyskytují v díle společně a prolínají se.

1.3. Český cestopis 19. století

V kontextu obrozenecké produkce mohou být cestopisy považovány za spíše okrajovou záležitost, nicméně nezanedbatelnou a přinášející jiný pohled na tehdejší situaci dobové literatury.²⁷

Mezi první české cestopisy 19. století se řadí například Polákova *Cesta do Itálie* (1862), která poprvé do české prózy přinesla krajinomalbu, či Kollárova *Slávy dcera* (1824), jejíž osnova má podobu básnického cestopisu. Taktéž se v této době začínají vyskytovat tzv. „malé cestopisy“, které reflektují blízké autorovo okolí a představují podobu vlasti, či cestopisné črty a fejetony jako například *Pařížské obrázky* (1864) Jana Nerudy, *Americké obrázky* Josefa Václava Sládka, *Klepy z cest* (1873) Josefa Štolby nebo *Causerie z cest* (1891-95) Jiřího Gutha.²⁸

²⁷ FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*, s. 5.

²⁸ MOCNÁ, Dagmar – PETERKA Josef. *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 79.

2 Český zájem o Ameriku

Z hlediska historie lze zájem Čechů a Slováků o Ameriku mapovat již od počátku 16. století, kdy Mikuláš Bakalář Štětina vydal *Spis o nových zemích a o Novém světě*. Právě tento spis přinesl Čechům jako první česky psané informace o objevech v zámoří.²⁹ Dále se v heslovité podobě objevily zmínky o Americe a jejích reáliích koncem 16. století v díle *Kalendář historický* od Adama z Veveslavína a také v díle Benjamina Petřka s názvem *Rejstřík historický*. Český zájem o Ameriku pokračuje i v následujícím století, kdy se objevuje stále více prací věnovaných existenci tohoto kontinentu. Koncem 17. a po celé 18. století se původní zprávy o Americe do českého prostředí dostávaly především díky jezuitům, kteří byli z Čech do Ameriky vysíláni na misie. Jezuitští misionáři si mimo jiné svou cestu zaznamenávali do deníků, map, posílali zpět domů dopisy a tvořili slovníčky indiánských jazyků, čímž se v Čechách objevil cenný historický a etnografický materiál věnovaný Americe. Těchto pramenů využil i například Jan Ámos Komenský, který se ve svých dílech věnuje jak indiánským jazykům, tak také kritice tehdejší politické situace.³⁰

Zájem o Ameriku rapidně vzrostl v 19. století, kdy především obrozenecké tiskoviny přinášely nové informace o Americe a formovaly tak český pohled na zámoří. Tato média se snažila přinášet informace o všem, co bylo prakticky možné. Zabývala se jak popisem zámořských objevů, kolonizací, tak také soudobým stavem.³¹ Ve druhé polovině 19. století již v českém prostředí cestování nepřinášelo pouze obecné informace o cizích krajích, ale hlavně docházelo k aktivnímu utváření veřejného názoru na zámořské reálie v české společnosti. V této době však dochází ke zvýšení jak počtu, tak také kvality přinášovaných zpráv do českého prostředí o životě za hranicemi.³²

Důvod ke zvýšení zájmu o cestovatelství zapříčinil například také rostoucí všeobecný rozhled a intelektuální úroveň českého obyvatelstva spjaté s pocitem národní hrdosti a sebedůvěry v době národního obrození.³³ Zájem o Ameriku ve druhé

²⁹ KAŠPAR, Oldřich. *Tam za mořem je Amerika: (dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století)*. Praha: Československý spisovatel, 1986. Slunovrat (Československý spisovatel), s. 9.

³⁰ Tamtéž, s. 10 – 11.

³¹ Tamtéž, s. 12.

³² ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml, 2005, s. 13 – 14. ISBN 80-86493-18-0.

³³ Tamtéž, s. 13 – 14.

polovině 19. století je neoddělitelně spjat s publicisticky zajímavými událostmi tehdejší doby, jakou byla například válka Severu proti Jihu.³⁴ V této souvislosti se v téže době v Evropě utváří představa Ameriky jako dobrodružného kraje a zdroje potenciálního bohatství, jež byla dalším z důvodů zvýšeného zájmu o cesty na západní kontinent. Podobně i politická specifika relativně nových a progresivních státních zřízení na americkém kontinentu zavadaly příčiny k hledání života v duchu svobod a lidských práv v Americe jako nové „zemi svobody“.³⁵

Český zájem o Ameriku je do značné míry také spojen s osobou Vojty Náprstka, který v roce 1848 do Ameriky utekl před pronásledováním za aktivní účast na revolučním dění roku 1848, a ostatním krajanům, kteří po stejné cestě či vystěhovalectví toužili, napomáhal s organizací této cesty. Jeho osoba v této době představuje důležitou roli, protože navzdory nedostatečnému odborně geografickému dobovému poznání se našel obyčejný člověk, který byl schopný ostatním předat dostatečné informace a své zkušenosti pro podniknutí cesty na americký kontinent, ať už na kratší či delší dobu. Mezi ty, kteří využili Náprstkovy pomoci, patřil například básník Josef Václav Sládek, který nakonec v Americe strávil dva roky, či cestovatel Josef Kořenský, pro nějž to byla výrazná pomoc v jeho cestě kolem světa.³⁶

2.1. Vystěhovalectví Čechů do Severní Ameriky

S rostoucím povědomím českých obyvatel o Americe se neodmyslitelně pojí také vystěhovalectví zapříčiněné zájmem o vlastní americkou zkušenost. Jak jsme zmínili výše, v průběhu dějin nejvíce českých vystěhovalců mířilo do Severní Ameriky.³⁷ České vystěhovalectví bylo motivováno jak zájmem o vlastní americké dobrodružství, tak ale především ekonomickými, sociálními či politickými důvody, kdy se například mladí lidé snažili vyhnout vojenské službě v rakousko-uherské armádě.³⁸ Vystěhovalectví započalo v revolučních letech 1848 – 1849, kdy většina revolucionářů se rozhodla pro odchod do USA. Další vlna vystěhovalectví se zvedla

³⁴ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 12.

³⁵ ŠVÉDA, Josef. Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku. *Česká Literatura* [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.

³⁶ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 13 – 18.

³⁷ Tamtéž, s.13.

³⁸ Tamtéž, s. 25.

v 60. a 80. letech 19. století především kvůli nepříznivé sociální situaci.³⁹ Jendou z motivací pro emigraci do USA se stal zajisté i Lincolnův zákon z roku 1862, označovaný jako *Homestead Act*, který umožňoval přistěhovalcům snadné nabytí půdy za nezvykle nízké ceny.⁴⁰ Řada lidí se rozhodla odcestovat z českých zemí za vidinou lepšího života za mořem. Pomocí dopisů pak informovali svůj český domov o jejich dlouhé a strastiplné zámořské cestě a samotném životě vystěhovalce v Americe.⁴¹ Některé dopisy podávaly zprávy spíše optimistické, vystěhovalci líčili tamější život tak barvitě, že zapříčinili odchody dalších českých obyvatel do zámoří. Z jiných dopisů bylo naopak patrné utrpení. Tato psaní přinášela odhalení o místních téměř nelidských životních podmínkách a kruté vystřízlivění z představ o lepším životě. Občas se objevily i básnické projevy inspirované americkým životem, které ale taktéž většinou přinášely hluboká zklamání.⁴² Patrné je to například z dobové pohlednice zaslané Antonínem Procházkou z New Yorku do Vídně: „*Srdečný pozdrav z té nehezke Ameriky. To jsem vyvedl jednou oslovinu, že jsem sem jel. Co nového u Vás. Již zapoměli? Pracuji při lakýrnictví v továrně na vozy a automobile. Velká dřina. 9 ½ hodiny doba pracovní a plat 12 tol. Od mého odboru nemohu se uchytit. Snad později bude lépe. Víc nevím. Smutno též. Vás zdraví nejsrdečněji Antonín.*“⁴³

Život v Americe znamenal nepředstavitelnou změnu. Mnozí z těch, kteří odcestovali, vůbec netušili, co je v Americe čeká. Vystěhovalci si za své poslední peníze koupili kousek půdy a snažili se farmařit v podstatě z ničeho. Když se jim už podařilo něco vypěstovat, narazili na jiný problém, a to, že plodiny neměli komu prodat. Jednotliví farmáři sídlili jednak daleko od sebe, ale i od center měst. Pro neschůdnost tehdejších komunikací taková cesta trvala až několik dní, a tak se farmáři raději uchýlovali k nevýhodnému obchodu s místními obchodujícími s obilím či dobytkem.⁴⁴ Tyto těžké podmínky jsou patrné například z dopisu Jana Kašpara z roku 1891: „*[V]ládní úředník vykázal nám pozemky a my nyní byli odkázáni ku práci, abychom připravili půdu, která nás měla živiti. Od časného ráno až do pozdní noci lopotili jsme se porážející dříví a upravujíce půdu, aby se mohlo seti. Byli jsme již*

³⁹ Tamtéž, s. 16 – 17.

⁴⁰ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 14.

⁴¹ Tamtéž, s. 18.

⁴² Tamtéž, s. 26 – 27.

⁴³ KAŠPAR, Oldřich. *Tam za mořem je Amerika: (dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století)*, s. 21.

⁴⁴ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 73 – 74.

všichni velice udření a peněz nebylo, abychom si pomoc nějakou přijednali, ba otec náš několikrát šel pěšky až do Minneapolis, kdež třeba na kolik měsíců se zdržel, aby něco vydělal, neboť neměli jsme co prodati, a tudíž ani na nejnnutnější potřeby peněz nebylo.⁴⁵ Soužení farmářů je patrné také z dalších dopisů. Například Josef Nebuda 1. února roku 1895 svou nelehkou situaci popsal v dopise takto: „[...] na svátky „červený“ (Velikonoce) přišla taková zima, že zmrzla země na pět coulů, tak si můžete představit, že obilí umrzlo docela, asi za týden se zase oteplilo, takže pšenice začala růst poznovu, ale už byla tuze řídká a s ovšem to bylo ještě horší, u toho zase rostlo teprve dvacáté zrno, a tak zůstal tuze řídký. Se žitem to bylo, že právě metalo, tak ho mráz poškodil moc a kornu jsem začal sázet 2. máje a dosel jsem ji 6. máje, pak nám nastaly sucha a horké větry a nepršelo nám plných 80 dní, země byla vyprahlá tak jako poušť Sahara, teploměr ve stínu ukazoval pořád od 95 do 104 stupňů (Fahrenheita). [...] Po žních jsme nemohli pro velké sucho naše pole ani rozorat, pšenici jsme sklidili 230 bušlů, ta byla dobré jakosti, oves ten nestojí za řeč, toho bylo 165 bušlů, žita jen 48, ale s kornou bylo nejhůře, z 55 akrů jí bylo jen 75 bušlů a špatné jakosti [...] Průměrem je letos bída po celý Americe, jak mezi rolníky, tak mezi obchodníky.“⁴⁶ Stále se však tito farmáři měli mnohem lépe, než lidé, kteří veškeré své úspory vydali za vysněnou zámořskou cestu, a jejich jedinou nadějí byla dělnická práce, které však také bylo často nedostatek. Do nevýhodné pozice je rovněž stavěla neznalost jazyka a země. A tak těmto lidem do začátku „nového amerického života“ nezbylo nic, než spolehnout se na smilování druhých. Mnozí nevydrželi tlak tohoto zoufalství a raději se přemístili na jiné místo. Nejčastěji putovali do New Yorku, Oregonu či Minnesoty. Mnohdy zkoušeli štěstí na více různých místech, než se opravdu natrvalo usadili. A tehdy se opět uchýlili ke psaní domů. V dopisech jednak vzpomínali na rodnou zemi, ale také se vychloubali svým novým životem. Mnohdy svou životní situaci vykreslovali spíše naivně, chlubili se drobnými úspěchy, ale i prožitými těžkostmi a strádáním.⁴⁷

Postupně se vystěhovalci v Americe začali sdružovat v dělnických hnutích a různých spolcích, jakými byly například spolky sokolské, národní či slovanské, a také vydávat své první noviny, časopisy a kalendáře. Hlavním tématem těchto novin

⁴⁵ KAŠPAR, Oldřich. *Tam za mořem je Amerika: (dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století)*, s. 92 – 93.

⁴⁶ Tamtéž, s. 94.

⁴⁷ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 73 – 74.

se stala především politická situace doma a v Evropě. Tento zájem o politické dění lze vidět například u spisovatelů Sládka a Heyduka či u představitele dělnického hnutí J. B. Pecky, kteří do čechoamerických novin přispívali.⁴⁸

K rodnému domovu se svými vzpomínkami hlásili všichni vystěhovalci. Mnohdy si však své vzpomínky zidealizovali a přilnuli k mylné představě o své domovině. Obzvláště ve stáří se tyto Čechoameričané upínali k idealizované představě starého domova a toužili se vrátit zpátky, ač to pro většinu nebylo možné.⁴⁹

„Přistěhovalectví do Ameriky na konci 19. století již zdaleka nepřinášelo tolik nepoznaného, jako tomu bylo při jejím objevování Evropy v 15. století a následném dobývání v 16. století [...]. Přesto zůstalo zakořeněno v mysli těch, co odcházeli, něco totožného: opuštění „jejich“ světa a vykročení do neznáma.“⁵⁰

Přestože první vlna vystěhovalectví byla zapříčiněna téměř výhradně ekonomickou situací a k cestě se dostala pouze majetnější část Čechů,⁵¹ ve druhé polovině 19. století se postupně odhodlávali k emigraci i ti méně majetní a už ne pouze z ekonomických důvodů, ale důležitou roli hrály též důvody sociální, politické či náboženské a také ryze osobní situace jednotlivců, kterou se rozhodli vyřešit zaoceánskou cestou v naději na lepší život.⁵²

Neznalost jazyka byl důvod, proč většina imigrantů mířila zejména v první vlně vystěhovalectví do Texasu, kde se již dříve usadilo mnoho polských a německých přistěhovalců, tudíž pro české a moravské imigranty bylo jednodušší si s nimi porozumět. Čeští imigranti se kromě Texasu často také usazovali například v oblastech Nebraska, Minnesota či Wisconsin. Tyto oblasti však byly pro mnohé pouze dočasné a do konce 19. století se z nich většina odstěhovala.⁵³

Začátek nového života v Americe byl pro imigranty náročný též v přivyknutí si na odlišné klimatické podmínky. To, na co byli čeští a moravští imigranti zvyklí v rodném domově, jako pěstování obilí, se stalo nemožným a čeští zemědělci tak byli donuceni přejít například k pěstování bavlny. Navíc se mnozí ocitli tváří tvář dosud nepoznaným přírodním katastrofám. V letních obdobích sužovaly Ameriku vysoké

^{48 48} ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 74.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie. *Vystěhovalectví do Ameriky a kulturní paměť (na příkladu moravské zpěvní tradice)*. In Příbylová, Irena; Uhlíková, Lucie. *Od folkloru k world music: Svět v nás, my ve světě*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, Náměšť nad Oslavou, 2014, s. 9. ISBN 978-80-904905-3-6.

⁵¹ Tamtéž, s. 10.

⁵² Tamtéž, s. 11.

⁵³ Tamtéž, s. 11.

teploty vzduchu, které dále přinášely tornáda, a v zimních měsících se paté naopak museli vyrovnávat s velkými mrazy.⁵⁴

To všechno byly důvody, proč se řada z nich rozhodla vrátit zpátky domů do rodné země. Tyto návraty pak výborně posloužily rakousko-uherským úřadům, které vystěhovalectví do Ameriky nepodporovaly, ale ani jej oficiálně nemohly omezit. A tak tato nešťastná svědectví bývala využívána ve prospěch proti-vystěhovalecké propagandy.⁵⁵

Často iluzivní představy o zaoceánském životě se v největší míře u českého a moravského lidu formovaly skrze klamné reklamní tiskoviny, které byly vydávány na zakázku dopravních společností motivovaných vlastní prosperitou a finančním ohodnocením. Rakouská vláda ve snaze vystěhovalectví zabránit šířila naopak negativní informace o krušném životě českých vystěhovalců v Americe, což zapříčinilo, že se v této době k českému lidu dostalo jen málo informací, které by se zakládaly na realitě. Pravdivé zprávy o životě v Americe se však do českého prostředí dostávaly skrze dopisy samotných vystěhovalců.⁵⁶

2.2. České komunity v Americe

Vzhledem k nárůstu cest a vystěhovalectví v této době se v Americe začala formovat česká komunita. Nejvíce vystěhovalců se usazovalo v oblastech Chicaga, Nebrasky, Clevelandu a New Yorku a tak právě v těchto oblastech se krajanské komunity tvořily.⁵⁷ „Na půdě Spojených států tak vznikl svérázný českoamerický svět, spojující v sobě souhrn tradic přistěhovalců i všeho toho, s čím se v Novém světě setkávali. V českoamerických komunitách [...] došlo brzy k vytvoření struktury specifického českoamerického společenského a kulturního života.“⁵⁸ Komunity začaly

⁵⁴ PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie. *Vystěhovalectví do Ameriky a kulturní paměť (na příkladu moravské zpěvní tradice)*. In Příbylová, Irena; Uhlíková, Lucie. *Od folkloru k world music: Svět v nás, my ve světě. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, Náměšť nad Oslavou, 2014, s. 11. ISBN 978-80-904905-3-6.*

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ ŠVÉDA, Josef. *Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku*. Česká Literatura [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.

⁵⁸ ŠATAVA, Leoš. *FORMOVÁNÍ A STABILIZACE ČESKÉHO ETNIKA V USA (1848 - 1914)*. Český lid [online]. 1986, vol. 73, issue 3, s. 176–181 [cit. 2023-04-18]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42703348>.

zakládat různé národní instituce, spolky, české školy či vydávat vlastní noviny, což byl „nejvýraznější projev kulturního života amerických Čechů“⁵⁹ Přistěhovalci se zakládáním těchto spolků a organizací snažili uchovat si kousek své evropské kultury, kterou v Americe postrádali, a zároveň jim tyto snahy pomáhaly na přivyknutí si novému životu. Přestože se snažili udržet si svou kulturu a vědomí národní identity, velice brzy se dostavil proces asimilace a Češi začali přijímat prvky americké kultury a postupně docházelo k takzvané „amerikanizaci“. Amerikanizace se projevovala i celkovou reorientací veřejného povědomí.⁶⁰ Češi si nechávali pozitivní náhled na své středoevropské kořeny, ale netíhli již k zidealizovaným představám. Po snahách udržet si svou národnost a zároveň zákonitému přizpůsobení se tamějšímu způsobu života, v 70. a 80. letech 19. století dochází ke konečnému usazení českých přistěhovalců v novém světě. Potomci přistěhovalců již mají rodiště v nové zemi a tato je pro ně již domovinou, což se projevuje zejména v jazykové adaptaci, kdy čeština je vytlačována angličtinou.⁶¹

Adaptace nových členů české zámořské komunity byla působením první generace imigrantů usnadněna, většinou již u prvních v Americe narozených jedinců českého původu je patrná spíše sounáležitost s novým domovem než vědomí etnického původu. Přestože komunikace mezi starou vlastí a Čechy v Americe neutuchá, její efekt není velký. Obraz Ameriky jako země hodnotově i materiálně převyšující evropskou realitu v Českých zemích stále převládá, naproti tomu proces amerikanizace Čechů na novém kontinentě není nikterak zpomalen. Přelom století je charakterizován plnou a bezproblémovou integrací obyvatelstva českého původu ve Spojených státech amerických, což je vykoupeno vytrácejícími se vazbami uvnitř českého etnika.⁶² Tyto dvě protichůdné tendence vedou ke kompromisům nejen u české etnické skupiny. Požadavky moderního amerického způsobu života kladou značné nároky na psychickou odolnost jedince, přičemž současné upouštění

⁵⁹ ŠATAVA, Leoš. FORMOVÁNÍ A STABILIZACE ČESKÉHO ETNIKA V USA (1848 - 1914). Český lid [online]. 1986, vol. 73, issue 3, s. 176–181 [cit. 2023-04-18]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42703348>.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

od etnických tradic může způsobovat ztrátu osobnostní identity. Vše je ještě umocněno jevem, kdy se z české etnické skupiny vytrácela vztahová celistvost.⁶³

Je přirozené, že v přístupu Čechů k amerikanizaci se projevovaly obě opačné tendence, tedy snaha zachovat co nejvíce původních jevů za účelem udržení své tradiční národní identity i podléhání vlivu americké kultury. Snaha o zachování původní kultury byla opřena o pilíře v podobě jazyka, tradičních zvyků a způsobu chování. Často docházelo k institucionalizaci těchto snah v podobě různých spolků a organizací. Je nutné poznamenat, že obsahem těchto snah byly zpravidla značně zidealizované představy nereflektující společenský vývoj ve staré vlasti. První generaci přistěhovalců se často dařilo naplňovat způsob života se zachováním co nejvíce možných tradičních zvyků a chování, a tím udržovat tradice staré vlasti. Přestože nebylo možné přetvářet okolní americkou kulturu a politické smýšlení, dilema mezi starou a novou vlastí tím bylo do jisté míry vyřešeno. Pamětníci staré evropské vlasti nemohli své podvědomí úplně zbavit kulturně vžitých zvyklostí a tato identita ve významných situacích často vyplouvala na povrch. Následující generace již byly novou, americkou kulturou ovlivněny mnohem výrazněji a jistá podvědomá sounáležitost s původním národem u jejich příslušníků již chyběla.⁶⁴

Postupně se radikální změny ve všech oblastech života, kterým byli noví přistěhovalci na americkém kontinentu vystaveni, podepsaly na českém etniku, což bylo velice patrné dočasným návštěvníkům ze staré vlasti v 60. letech 19. století.⁶⁵ Např. J. V. Sládek se o českém etniku v Americe vyjádřil takto: „*konečně nemá celá ta část našeho národa v Americe naprosto žádné budoucnosti v ohledu národním. Jest to haluz odřatá od kmene, která zanedlouho uvadne.*“⁶⁶

I ostatní čeští autoři navštěvovali české komunity v Americe a „právě proto vedou jejich kroky přes New York do Chicaga, případně se zastavují v Nebrasce či

⁶³ DUBOVICKÝ, Ivan. Češi v USA - otázka identity (1848 - 1938). Český lid [online]. 1996, vol. 83, issue 3, s. 228–247 [cit. 2023-04-05]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42638605>.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ ŠATAVA, Leoš. FORMOVÁNÍ A STABILIZACE ČESKÉHO ETNIKA V USA (1848 - 1914). Český lid [online]. 1986, vol. 73, issue 3, s. 176–181 [cit. 2023-04-18]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42703348>.

⁶⁶ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871-1892*. 2. vyd. Praha: Nadační fond Česká knižnice ÚČLK FF UK, 2022, str 40. ISBN 978-80-275-1098-6.

na dalších místech v USA s významnou českou komunitou. Jenom málo z nich se vypravuje i na Daleký západ.“⁶⁷

⁶⁷ ŠVÉDA, Josef. Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku. Česká Literatura [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.

3 Americké cesty vybraných cestovatelů a jejich cestopisná díla

Pro nalezení společného a odlišného byly použity reprezentativní texty pokrývající dané období 2. poloviny 19. století vybraných českých autorů, kteří významně ovlivnili vnímání Ameriky v domácím kulturním prostoru. Jmenovitě byly pro tyto účely vybrány texty *Má Amerika* od Josefa Sládka, *Americké povídky* od Josefa Štolby, *Kanadské epistoly* od Jiřího Gutha-Jarkovského, *Napříč rovníkovou Amerikou* od Enrique Stanko Vráze, *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika* od Josefa Kořenského, *Umělcova cesta Amerikou a na Havajské ostrovy* od Bohuslava Kroupy a vybrané novinové příspěvky Pavla Albieriho. Taktéž byly v této práci použity poznatky z dobové odborné literatury *Čeští osadníci v Severní Americe* od Jana Wagnera. V této práci jsme se snažili ve vybraných textech nalézt společné i odlišné rysy v popisu Ameriky a v dojmech, které tato země zanechala v autorech soudobých cestopisů, a tím zachytit těmito autory přinesený obraz Ameriky druhé poloviny 19. století do českého prostředí.

Spolu s přistěhovalectvím postupně začala být Amerika spjata také s turistikou, díky čemuž se také stává stále rozšířenějším literárním tématem.⁶⁸ Nutno podotknout, že většina literárních autorů, která si cesty do Ameriky mohla dovolit, patřila spíše do vyšší společenské vrstvy, případně se autoři, jako například Josef Václav Sládek či Josef Štolba, těšili přízni výše postavených.⁶⁹ Migrace dosáhla pomyslného vrcholu v 90. letech 19. století a nejrozšířenějšími literárními žánry s americkou tematikou se stala cestopisná díla. Právě z těchto pramenů lze nejlépe nahlížet na obraz životního stylu Ameriky v tehdejší české společnosti.⁷⁰ „Pro jejich texty je příznačné srovnání americké reality s tou českou. Je zajímavé sledovat, co konkrétně v tomto období autoři na Americe a Američanech velebí a obdivují, co naopak zatracují a čím pohrdají.“⁷¹

V této souvislosti je nutné poznamenat, že „[k]dyby cestovatelé pouze cestovali a se svými zážitky, zkušenostmi a poznatky poté neseznamovali společnost,

⁶⁸ ŠVÉDA, Josef. *Země zaslíbená země zlořečená (Obrazy Ameriky v české literatuře a kultuře)*, s. 9.

⁶⁹ ŠVÉDA, Josef. Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku. *Česká Literatura* [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.

⁷⁰ ŠVÉDA, Josef. *Země zaslíbená země zlořečená (Obrazy Ameriky v české literatuře a kultuře)*, s. 9.

⁷¹ Tamtéž, s. 10.

určitě by naprostá většina cest a objevů upadla v zapomnění.⁷² Velký význam pro utváření povědomí o americké kultuře měla osvětová činnost cestovatelů. V té době se cestovatelé dělili o své zážitky s veřejností zejména třemi způsoby. Cestovatelé pořádali různá veřejná setkání a přednášky, kde sdíleli informace o dalekých krajích. Dále publikovali své texty v tisku nebo efektivněji formou literárních děl, která měla daleko větší dosah. Někteří organizačně zdatní jedinci se pak věnovali pořádání výstav.⁷³

Přestože s rozmachem cestovatelství řada významných českých literátů té doby strávila významný čas v zahraničí, málokdo z nich tento fakt tematicky promítnul do své tvorby. Do té doby navíc bylo cestování mimo evropský kontinent spíše ojedinělé.⁷⁴

Průkopníkem zápisů z cest je Josef Václav Sládek, který navštívil Ameriku a jako první uceleně publikoval své cestovatelské zážitky. Sládek byl český novinář, básník a spisovatel, který do Ameriky odcestoval v roce 1868. Během dvou let stihl navštívit Kanadu, Spojené státy americké a Mexiko.⁷⁵ *Má Amerika* je soubor cestopisných fejetonů psaných v letech 1871-1892, ve kterých Sládek popisuje své prožitky z pobytu v Severní Americe. Toto cestopisné dílo se na rozdíl od ostatních vybraných cestopisů vyznačuje jistou idealizací společenského života v USA založeného na svobodě a rovnosti všech obyvatel.

Další z cestujících spisovatelů, Josef Štolba, byl průvodcem hraběte Arthura Desfours-Walderode na jeho cestách nejen po Americe.⁷⁶ O cestách Střední Amerikou vydal roku 1883 cestopis s názvem *Americké povídky*. Cestopis je specifický právě zachycením oblasti Střední Ameriky a jejích obyvatel a pokusem podat čtenáři objektivní vhled do problematiky tamějšího života.

Motivem pro cesty prozaika Jiřího Gutha-Jarkovského byly zejména myšlenky olympijského hnutí, u jehož institucionalizace stál. Své cesty začal už jako vysokoškolský student, následně pobýval nějaký čas ve Švýcarsku a různé kouty světa poznal jako funkcionář Mezinárodního olympijského výboru (MOV).⁷⁷ V cestopise

⁷² ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 97.

⁷³ Tamtéž, s. 97.

⁷⁴ Tamtéž, s. 114.

⁷⁵ ŠVÉDA, Josef. Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku. *Česká Literatura* [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.

⁷⁶ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 115.

⁷⁷ Tamtéž, s. 116.

Kanadské epistoly Guth zachycuje svou cestu z USA do Kanady a přináší detailní popisy navštívených míst. Tento cestopis je příznačný svou neskrývanou kritikou Severní Ameriky.

Největší počet publikovaných cestopisů zaznamenali Josef Kořenský a Enrique Stanko Vráz. Kořenský se přiklání spíše k naučné tvorbě zeměpisných děl, o jejichž popularizaci se snažil i několikerými revidovanými vydáními. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika* je cestopis vydaný pro mládež, ve kterém Kořenský věcně zachycuje to, co na své cestě Amerikou vidí. To je také v cestopise podtrženo značným množstvím fotografií. Kořenský se snaží předat objektivní obraz Ameriky doplněný o jeho vlastní poučný komentář.

Enrique Stanko Vráz své cestovatelské zážitky z Jižní Ameriky představil ve svém nejvýznamnějším a nejobsáhlejším cestopise *Napříč rovníkovou Amerikou*, který vyšel roku 1900. Cestopis byl ceněn jako populární dílo i odborně vědecké podání tehdejšího neprobádaného světa. Čtenáři z řad veřejnosti ocenili zejména autorovu autentičnost a dobrodružnou přitažlivost, pro vědu byly přínosné zejména fotografie a mapy.⁷⁸ V tomto případě jde o ucelené vyprávění různých dobrodružství, které na své cestě Jižní Amerikou Vráz prožil. Tento cestopis se i přes velkou dobrodružnou složku, snaží předat co nejvíce objektivní a nezaujatý obraz Jižní Ameriky.

K formování obrazu Ameriky v českých zemích přispěl také svou odbornou publikací *Čeští osadníci v Severní Americe* (1887) česko-americký novinář, cestovatel a autor cestopisů Jan Wagner⁷⁹ či cestovatel a umělec Bohuslav Kroupa, který podnikl několik cest po Severní Americe a nakonec v ní strávil osm let svého života. Po návratu do Prahy pořádal o svých cestách přednášky, ale najít nakladatele pro vydání svého cestopisu se mu nepodařilo, a tak jeho ilustrovaný cestopis *An Artist's Tour through America and the Sandwich Islands (Umělcova cesta Amerikou a na Havajské ostrovy)*, nakonec vyšel roku 1890 v Londýně.⁸⁰

Cestopisy do českého prostředí nepřinášeli však pouze spisovatelé.⁸¹ Přispěl k tomu přirozeně vzrůstající zájem o cizí kraje ve všech vrstvách v české společnosti,

⁷⁸ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 126.

⁷⁹ ŠEVCŮJ, Ladislav. Jan Wagner. LEGIE – databáze knih Fantasy a Sci-fi [online]. ©2005-2023 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/5850-jan-wagner>.

⁸⁰ JANKA, Otto. *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných*. Třebíč: Akcent, 2001, s. 90-92. ISBN 80-7268-122-2.

⁸¹ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 116.

což cestopisnou tematiku jen podporovalo.⁸² Další osobností byl například Pavel Albiéri, který se do Spojených států Amerických vystěhoval z osobních důvodů v roce 1889 a začal se zde věnovat obchodu a později pracovat pro české noviny. Spolu s fotografiemi posílal zpátky do rodného kraje cestopisy a reportáže o životě v Americe, které dále časopisecky vycházely.⁸³

Rozmach cestopisectví však také přinášel jistá rizika. Přirozená podezřívavost ke všemu cizímu a neznámému podnícená nedostatkem poznání té doby vytvářela podhoubí pro růst negativních fenoménů jako je etnická a jiná nesnášenlivost přecházející až v rasismus. Tyto fenomény se projevovaly v té době také v české společnosti, charakterizované tehdy stálým pocitem útisku ze strany blízkých silných národů střední Evropy. Události té doby však v této souvislosti nezaznamenaly výraznější excesy nebo překročení mezí. Jistý vliv měla jistě také kvalita a kvantita českého cestopisectví, které přinášelo do veřejného povědomí potřebnou osvětu a ideologický směr. Cestopisná literatura totiž je charakterizována mj. poutavou formou osvěty a respektem a tolerancí k exotickým jevům a odlišnostem cizích krajů.⁸⁴

⁸² ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 118.

⁸³ Biografický slovník Historického ústavu AV ČR, <http://biography.hiu.cas.cz/>, heslo „Pavel Albiéri“ [cit. 2023-04-05].

⁸⁴ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, s. 169 – 170.

4 Zachycení kontrastu „vlastní a jiné“

Jedním z efektů cestopisů na české obyvatelstvo byla motivace k opuštění vlasti a bydlení z cizině. Autoři si uvědomovali toto riziko pro vlastenecké hnutí a snažili se tedy zachytit kontrast rozdílů mezi českou a cizí kulturou či prostředím. Tímto kontrastem je totiž podtrhováno to, co je „jiné – americké“ a co naopak „vlastní – české.“⁸⁵

Josef Václav Sládek se domnívá, že do Ameriky odcházejí dva typy lidí. Ti, kteří hledají zemi, ve které je svoboda, možnost hlásat svá přesvědčení a naplnit své individuální nadání. V tomto případě má Sládek pro vystěhování pochopení. Dále pak odcházejí ti, kteří nejsou hrdí na svou vlastní národnost a budou vyzdvihovat jakoukoliv jinou zemi nebo odcházejí pouze za vidinou lepšího výděлку, což je podle něj velice sobecké jednání v ohledu na jejich vlast: „[...] *nemohouce více odolati zdejšímu politickému i společenskému nátlaku hledají tam země, kde volno jest zjednati průchod svému přesvědčení, a vzduchu, ve kterém možno rozepnouti bez překážek peruti úmyslových každému jednotlivci po vlastním jeho individuálním nadání – slovem lidí hledajících svobody, druhých pak, kteří jdouce pouze za chlebem neb choutkami dobrodružnými puzeni jsou vrhají se do ciziny co lidé, jimž každá země na světě jest tím milejší, čím více se do ní nadějí, že ukojí sobecké jich choutky.*“⁸⁶

Obecně se autoři k otázce české národní identity v české komunitě v Americe vyjadřují skepticky. Podle Sládka Amerika přistěhovalce uchvátí a nejsou motivováni udržet v sobě kousky původní kultury a myšlení: „[s]těhují se proto, že myslí býti jinde šťastněji živi než v té věčné domácí bídě. Kdyby mimo tuto vedla český lid do ciziny aspoň jedna společná myšlenka, uchoval by původní svůj ráz zajisté mnohem snadněji.“⁸⁷

Hlubším důvodem těchto tendencí jsou dle Sládka samotné výše popsané důvody, proč se tehdejší lid rozhodoval pro opuštění domova svých předků a hledat prostředí pro svůj život za mořem. Přistěhovalci jsou povětšinou motivováni zejména hledáním prospěchu pro sebe s myšlenkou, že v progresivní západní zemi budou šťastnější než v původní nesvobodné vlasti. Nový, cizí způsob života navíc dle Sládka na první pohled přistěhovalce nadchne ve srovnání s tím, co nechal za sebou, a spolu

⁸⁵ ŠVÉDA, Josef. *Země zaslíbená země zlořečená (Obrazy Ameriky v české literatuře a kultuře)*, s. 22.

⁸⁶ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 35 – 36.

⁸⁷ Tamtéž, s. 28.

s následnou vidinou možného zbohatnutí způsobí odklon od původní kultury k nové: „[k]onečně octnou se se vystěhovalci nejen v cizím živlu, ale i v cizím životě. Naprosto nový proud uchvátí vystěhovalce, hned jak přistane k druhému břehu. Novota ho omámí, na první pohled patrná přednost především, co byl kdy dříve viděl a zažil, ho láká a s cizotou smíří, ziskuchtivost pak a možnost vášeň tu ukojiti urve ho docela.“

88

Jsou však patrné i protichůdné, více „vlastenecké“ tendence přistěhovalců. Přestože se Češi v Americe přizpůsobili tamějšímu způsobu života a i domácnost si zařídili americkým způsobem, Sládek na krajanech oceňuje to, že pro zachování své identity si mnohé spolky postavily své vlastní budovy, které jim pak slouží jako prostor pro vytváření českého společenského života: „[m]nohé z amerických spolků vystavily si vlastní budovy, z čehož vidět, že neschází americkým Čechům dobré vůle k podnikům, do nichž se uchování své národnosti nadějí.“⁸⁹ Velice častou a oblíbenou společenskou aktivitou je ochotnické divadlo či taneční zábavy typické pro českou domovinu. V divadelních hrách pak vystupují postavy s klasickými českými jmény jako je např. Božena. „Skorem s každou Slovanskou lípou americkou spojeno jest ochotnické divadlo. Kdyby těchto nebylo, nesešla by se širší česká společnost v americkém městě ani jednou do roka. Divadlo miluje tam české obecnstvo náruživě.“⁹⁰ Ovšem i český společenský život podléhal jistým americkým vlivům, a tak se například proměnily původní české kroje spolku Sokol, který byl z českých spolků v Americe nejvíce rozšířený a oblíbený. „Kroj jejich nepodobá se kroji našich Sokolů, protože Američanu protiví se se vše pestrobarevné; zvolen tedy za stejnokroj tmavomodrý oblek (čamara), pod níž jest bílá vlněná košile a černý měkký klobouk.“⁹¹

Autoři se tedy dívají skepticky a poněkud se smutkem na narůstající jev odcházení Čechů do Ameriky, převážně pro nalezení vlastní svobody a nabytí bohatství pro sebe. Ani občasné společenské aktivity českých komunit nemohou dle autorů zastínit fakt, že domovská česká vlast ztrácí své lidi a tím také sílu své kultury a tradic, na níž stojí vlastenecké hnutí v českých zemích.

Podle Wagnera se Češi také aktivně zapojují i do amerického společenského života. V oblasti politické i v oblasti náboženské najdeme mezi Čechy příznivce obou

⁸⁸ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 28.

⁸⁹ Tamtéž, s. 29.

⁹⁰ Tamtéž, s. 30.

⁹¹ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*. Praha, 1887, s. 22.

hlavních amerických proudů – republikánského i demokratického v politice a katolického i protestantského v oblasti vyznání. Politickou angažovanost považuje Wagner za důležitou americkou vlastnost, do které se velice aktivní zapojili i Češi. *„Hnutí politické, jež jest rodilému Američanu takřka denní potřebou účastní se také Češi horlivě, zvláště ti, kteří vpravili se již úplně do poměrů amerických. Následkem toho mají obě hlavní politické strany Unie, demokratická a republikánská, mezi Čechy horlivé přívržence, kteří agitují čile ve prospěch kandidátů své strany.“*⁹² Taktéž Sládek považuje za jeden z hlavních charakteristických rysů amerického života politickou angažovanost. Podle Sládka utichá americký všudypřítomný ruch obchodování a industriálního hospodaření, když každý čtvrtý rok na podzim probíhají politické volby a každý Američan může svobodně „bojovat“ za své politické přesvědčení. *„Co čtvrtý měsíc listopad převlekou se Spojené obce americké v jiné roucho. Mocný ten obchodnický a průmyslný ruch a úsilí ze všeho a všude dobýt výtěžku, což jest tak charakteristickou známkou veškerého života amerického občanstva, pojednou utichne a veškeré obyvatelstvo žije toliko jedné věci: volbám do Kongresu a volbě prezidenta Spojených obcí. [...] Jest to boj tuhý, rozhořčený, jakého nesneslo by žádné evropské státní zřízení, boj, v němž pero mění se v meč a slovo v střelu a jehož účastní se veškeré obyvatelstvo co jeden muž, aby zjednalo vítězství politickému svému přesvědčení.“*⁹³ Svobodné volby považuje Sládek za ještě důležitější rys americké společnosti než neustálý pracovní shon, který je podle něj jedním z hlavních příznačných znaků pro Ameriku. *„Celá Amerika jest zemí práce, mimo kterou nestojí nikdo. Jest to jediná ohromná továrna pracující ku blahu celku, a každý v ní dělníkem rovným druhému, nechť jakkoliv i práce jich se různí [...] Není rozdílu mezi nimi, neboť jednotí se po nejvíce i jednotlivců počínání. Kastovní hradby zmizely a ten, jenž dnes v kreslírně nový sestavoval vynález, zítra v dílně kovářské jej uskutečňuje. To hlavní ráz práce zdejší: neustávání, nedřevěnění na věci jedné, ale stálý život stálý pohyb, stálé proudění a stálá vzájemnost mozku i ruky.“*⁹⁴

Česká komunita má významnou roli politicko-názorové vyhraněnosti díky svému počtu zastoupenému převážně ve větších městech, jako je například Chicago. Většina z přibližně 10 000 Čechů v té době, charakterizované veřejnou polaritou mezi republikánským a demokratickým názorovým proudem, inklinovala

⁹² WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 24 – 26.

⁹³ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 24.

⁹⁴ Tamtéž, s. 8.

k republikánským názorům. To bylo nejlépe patrné na otrokářské otázce spjaté s problematikou známého konfliktu Severu proti Jihu. Charakter a ochota obětovat své pohodlí pro správné hodnoty byla vyjádřena i úmrtími leckterých českých vojáků v tehdejší občanské válce. „*Chicago jest Babylonem nejen co do rozsáhlosti, ale i co do množství stěsnaných v něm různých národností. Také Čechové chicagští, jichž počet obnáší asi 10 000, stali se důležitým živlem, k němuž demokraté i republikáni obraceli svých zraků. Nicméně jevila se hned zpočátku v českém táboru převaha živlu republikánského. Čechové američtí nikdy nestránili Jihu a mnohá český synek dokrvácel za svobodu otroků v úpalu jižního slunce. A jak rádi se ti hoši bili za věc skutečně spravedlivou*“⁹⁵ Sládek se pozastavuje nad tím, že také Češi se účastnili politických průvodů, ale evidentně si byli vědomi své vlastní národnosti, protože transparenty, které s sebou nesli měly česky psané „volnost a svoboda navždy!“⁹⁶ Svě pocity při pohledu na tuto skutečnost popisuje takto: „*Cítil jsem tentokráte ponejprv, co nám doma nejvíce schází, abychom nebylo toliko nedochůdčaty mezi národy.*“⁹⁷ Tuto svobodnou možnost vyjádření své touhy po nezávislosti vnímá Sládek jako hlavní poselství výhod, které nový život v Americe Čechům přináší, a také jako největší nedostatek tehdejšího života v Českých zemích.

Obecně ale Sládek považuje Čechy za lidi „*samostatné povahy, nezlomné vůle a volné hlavy, která neskloní se před úsměvem, zlatem ani purpurem.*“⁹⁸ A tuto českou povahu Sládek nalézá napříč celou Americkou: celým americkým kontinentem od břehů obou oceánů přes hory až po rovné pláně prérií a severních jezerních krajin, bez rozdílu mezi farmáři či měšťany. Podle Wagnera se česká povaha v Americe nemění. Za typickou vlastnost považuje kupříkladu spořivost, ale zároveň bez projevů lakoty. „*Čech po většině uchová si v Americe svou povahu, jakou měl doma, jest spořivý, aniž by lakotil. Miluje mírně pivo, whisky a brandy pije málokdy a celkem dbá zemských zákonů, tak že Češi vykazují ze všech přistěhovalců poměrně nejmenší počet přestupníků zákona.*“⁹⁹

Přestože autoři z rozhovorů s krajany vidí, že život v Americe není jednoduchý a právě naopak každý sebemenší úspěch si musejí poctivě vybojovat tvrdou prací, tak Sládek vyzdvihuje svobodu, kterou američtí Češi zažívají. Ukazuje to například

⁹⁵ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 26.

⁹⁶ Tamtéž, s. 26 – 27.

⁹⁷ Tamtéž, s. 27.

⁹⁸ Tamtéž, s. 36.

⁹⁹ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 22 – 23.

v jednom z vyprávění s českou farmářkou, která chválí život v cizině jenom proto, že má jistotu, že její syny neodvedou na vojnu, jako by to mu bylo v Čechách. „*Měli jsme čerstvý vzduch, kávu s černým chlebem v den všední a v neděli se sladkým sucharem, v poledne srnčinu, večer zase kávu, a svou vlastní volnou duši po celý rok. [...] Farmářka svěřila se mi jednou, že je v té cizině jen proto ráda, že jí ty pěkné mladé hochy nevezmou na vojnu.*“¹⁰⁰ Sládek také ale vyzdvihuje pracovitost a houževnatost českých farmářů, kteří po celý rok bojují s neúrodnou a nepoddajnou půdou, a přece se rok co rok ve své práci zlepšují. „*Příroda nesklání tak snadno šiji svou před člověkem. Za každé zrno, jež vzrostlo ponejprv pěstováno jsouc lidskou rukou, zvlažila krůpěj potu panenskou půdu. Pralesy i prerie stejně jsou vzdorny. [...] Naši hoši se té práce nelekali. Od rána do večera, od jara do zimy zápasily ty svalovité ruce se vzdorovitou půdou a rok od roku těšily se většímu vítězství.*“¹⁰¹ Pracovitost Čechů, jejich poctivost a zároveň volnost, které se jim v Americe dostává a díky které můžou Češi rozvíjet své dobré vlastnosti přivádí Sládka k rozhořčení nad situací v Čechách, kde je českému národu upíráno možnosti vzdělávání i schopnosti dosahovat pokroku. Sládek doslova říká: „*Dejte nám prostor, kde budeme moci vztyčit hlavy, sejměte nám okovy, abychom svobodně mohli pracovat na blahu svém i blahu vašem [...] a uvidíte.*“¹⁰²

Sládek u českých vystěhovalců naopak kritizuje to, že nepodporují zpátky svou domovinu. Zatímco v Čechách se musí lidi sami zasazovat jak o své vzdělání, zlepšení materiální situace, tak o boj za svobodu, tak jim sám Americký stát dal zpátky „lidství“, blahobyt a vzdělání. „*My Češi doma musíme sami pracovat o vzdělání svého lidu, o zlepšení hmotných poměrů, pracujem o vyrvání privilegií kastám [...] vychováváme novou, silnou a duševně samostatnou generaci, bojujeme za volnost svědomí i politickou, zápasíme i o ten kousek existence a vy? Váš stát považuje svou nejpřednější povinností starat se o vzdělání vaše sám, v státu tom není otrokem fyzickým ani mravním [...] Všude jste sobě rovni.*“¹⁰³ Sládek svým americkým krajanům vyčítá, že své vlastnosti zocelené přistěhovalectvím se všemi souvislostmi, vědomosti a zkušenosti nevyužívají pro rozvoj života v Českých zemích tísněných v politickém područí jiné velmoci. „*Amerika učinila z vás lidi, obdařila vás majetkem,*

¹⁰⁰ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 21.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 22 – 23.

¹⁰² Tamtéž, s. 36.

¹⁰³ Tamtéž, s. 43.

*kterým byste mohli žít neodvisle. Proč se nevrátíte, proč nevyužijete svých vědomostí ku prospěchu jiných? Či není líp abyste ty své zkušenosti přinesli do Čech, než aby celé Čechy hrnuly se za vámi a zhynuly? Pravíte že nemožno vám v Čechách více žíti. Ty politické poměry vás tísní, a vy jste přece zvykli svobodě!*¹⁰⁴

Zmínění autoři si při bližším zkoumání českých komunit v Americe všímají výhod amerického způsobu života, kterými jsou zejména svoboda, politická angažovanost všech bez rozdílů a tlak na pracovitost, a opět se smutkem srovnávají tento stav s neutěšenou realitou domova. Ač s hrdostí kvitují, že česká povaha se v těchto amerických vlastnostech neztrácí, mrzí je, že nabyté zkušenosti přistěhovalci nevracejí své původní vlasti.

Jan Wagner podtrhuje přirozený fakt, a sice, že asimilace českých vystěhovalců do amerického prostředí s sebou nesla jazykové proměny. Nejčastěji si američtí Češi přirozeně osvojovali anglické výrazy, které běžně užívali i v české řeči. Příklady takových to slov uvádí Wagner jako „fenc“, což znamená česky plot, „vačman“ neboli policejní strážník, „drink“ česky nápoj nebo také „haus“ namísto dům.¹⁰⁵ Převzetí anglických výrazů potvrzuje ve svém cestopise i Kořenský, který ovšem zdůrazňuje to, že Češi anglické výrazy užívají nesprávně: *„Delším pobytem v Americe osvojili si naši krajané výrazy anglické, kterých pak v českém hovoru, mnohdy znetvořeně užívají.“*¹⁰⁶ Štolba v souvislosti s jazykovými proměnami pozoruje hlavně změnu českých jmen. Podle Štolby je pro Američany náročné vyslovování českých jmen, a proto také mnoho vystěhovalců tíhne k přechýlení svého jména do podoby, která je pro Američany příznivější k vyslovení. Toto tvrzení je patrné ze Štolbova vyprávění s mexickým Američanem: *„Byl to zpočátku veselý hoch, a všichni jsme jej rádi viděli. Proto jsme ho požádali, aby upravil aspoň své křestní jméno tak, aby volněji nám lezlo přes mexické naše pysky. S počátku nechtěl o tom ani slyšeti. Privil pyšně, že stojíme-li o něj, oblomíme si také jazyk svůj jeho jménem. Avšak jednou když vyprávěl o svém domovu, pravil mimochodem, že jeho patronu říkají po domácku také Venca. Od té doby se po něm jinak nedoptáte.“*¹⁰⁷ Totéž popisuje ve svém cestopise Kořenský a navíc k tomu dodává, že krajané nejen upravují výslovnost svých jmen, ale také je píší anglickým pravopisem: *„I jiní z našich krajanů usnadňují Američanům výslovnost*

¹⁰⁴ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 45.

¹⁰⁵ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 18.

¹⁰⁶ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*. Vyd. pro mládež. Praha: J. Otto, 1899, s. 56.

¹⁰⁷ ŠTOLBA, Josef. *Americké povídky*. Praha: J. Otto, 1882, s. 165 – 166.

svých jmen a píše se pravopisem anglickým. Také svá vlastní jména přizpůsobují anglické výslovnosti, píšíce např. *Mashek místo Mašek*.¹⁰⁸ Podle Wagnera se změna jména mnohdy děje nevědomě a jindy právě z těchto praktických důvodů, kdy je tvar českého jména pro Američany obtížný na vyslovení. Z českého příjmení Kuchař tak často vznikal Cook, z Hudce Hudson či z Koláře Collar.¹⁰⁹ Sládek se k problematice jazyka staví naopak pozitivněji. Užívání českého jazyka naopak vidí jako jednu z mála vlasteneckých hodnot, kterou se alespoň části Čechů – protestantů – podařilo uchovat: „*Jako ale v Čechách uchovalo se v krajích protestantských nejvřelejší české vědomí, tak jest to i v Americe: Čech, Moravan, protestant, jenž celým srdcem a duší lpí na řeči své, snaží se, aby řeč ta potrvála i v ústech jeho dětí*.“¹¹⁰ Přestože tedy přirozená tendence splývání jazyků českého a anglického je nevyhnutelná, autoři se neshodují, do jaké míry byla čeština zachována. Ovšem shodují se v tom, že tato tendence z pohledu českého národního smýšlení je vždy negativním jevem.

Sládek, který si na Americe nejvíce cení svobody, však zachycuje také to, jak jinak jsi lidé představují svobodu a volnost v Čechách a jak jinak vypadá v Americe. To, co se člověku nedostává, vždycky vypadá ve skutečnosti trochu jinak, než jak si to člověk představuje. O Americe říká, že to rozhodně není místo pro „snílky“, protože americká společnost vyžaduje přizpůsobení se tamějšímu životnímu tempu a brzy každého vrátí zpět na zem, do reality: „*Amerika není však také zemí pro snílky vůbec. Povahu, která se nedovede vžítí v praktický tamější proud života, která nechtějíc neb nemohouc upustiti od svých snů, chce těmto zjednat platnost, taková chorá povaha nutně bývá rozemleta naprosto zdravou, železnou silou amerického společenstva, která netrpí v sobě ničeho, co potácí se mezi nebem a zemí. Ztracených duší tohoto typu máme v Americe také dost. Volnost, svoboda! Jak zcela jiných máme představ o ní zde, jak zcela jiných tam! Čeho člověk postrádá to myslí si vždy v jakémsi neurčitém polosvitu. [...] Svoboda americká jest opravdu takovou, jaká učiní jednou celé lidstvo šťastné, a přece zdá se těm, kteří octnuli se s ní, vychováni byvše v Evropě, pojednou tváří v tvář, až mrazivě cizou. [...] Společenský život americký, jenž bezprostředně vyrostl z této svobody, zdá se Evropanu v první době nepochopitelným; jestiž třeba nějakého času, aby se do něho vžil, a teprve potom přilne k němu s horoucností dříve*

¹⁰⁸ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 120.

¹⁰⁹ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 19.

¹¹⁰ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 17 – 18.

*nikdy necítěnou.*¹¹¹ Stejně jako Sládek i Josef Kořenský si všímá, že Amerika, ač plná lidí, je pouze pro ty, kteří se přizpůsobí onomu „burácejícím živlu, v jehož víru udržuje se na povrchu jen člověk odolný a silně motivovaný: „[p]roudy lidí valí se před námi jako dravý příboj, v němž všecko slabé zaniká a hyne. V tom burácejícím živlu, v jehož víru udržuje se na povrchu jen člověk nezdolné vůle.“¹¹² Jinými slovy, nemůže v Americe zůstat člověk vychovaný v Evropě takovým, jakým byl ve své domovině, se svými sny, návyky a se svým domovem. Podle Sládka se musí přizpůsobit americkému životu a jediné tak zakoušet „americkou svobodu“. A proto taky Češi, kteří se do Ameriky vydali nezažívají takové „štěstí“ z oné vytoužené svobody, která se jim najednou zdá tak cizí, přestože ta svoboda v Americe opravdu je. A tak je potřeba aby se Evropan nejprve asimilovat do americké společnosti, která na rozdíl od Evropana v této svobodě vyrostla, a pak teprve může svobodu zakoušet a oblíbit si ji. Což pro český národ v Americe nevyhnutelně znamená ztrátu své národnosti a česká komunita nemá tak v konečném důsledku v americké společnosti žádnou naději na budoucnost.

Sládek se o tamější české komunitě vyjadřuje, že je to „*haluz odřatá od kmene, která zanedlouho uvadne.*“¹¹³ Kořenský nevidí naději, že by jakékoliv jiné národnosti, které Ameriku obývají, dokázali i přes veškerou vlasteneckou snahu uchovat svou vlastní národní identitu. „*Přes všechny pokusy, jakéž tam mnozí z vlasteneckého nadšení a z úcty ke své mateřštině podnikají, není naděje, že by se tam různé národnosti zachovaly i do vzdálenější budoucnosti. Jistě rozplynou se v mohutném živlu anglo-americkém, a mateřský jazyk jejich bude udržován jen na tak dlouho, pokud nové pokolení posilováno bude čerstvými proudy přistěhovalců.*“¹¹⁴ Na druhou stranu Sládek dodává, že pokud se v české komunitě najde někdo, kdo se snaží o udržení národního identity, tak se alespoň některé české tradice mohou přenášet na další generace. Mezi mladými byly podle Sládka v tomto kontextu oblíbené zejména české národní písně. „*[M]ěli velmi snažlivého, mladého pastora, jenž hleděl všemožně k tomu, aby v jeho osadě zvláště pak v povyrostlejší mládeži, uchováno byly české národní vědomí. [...] mladá chasa sešla se, aby učila se zpěvu a ty pěkné české písně neutuchly tak zcela v cizím šumotu vln Michiganského jezera.*“¹¹⁵

¹¹¹ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 40.

¹¹² KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 37.

¹¹³ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 40.

¹¹⁴ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 102.

¹¹⁵ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 19.

Ztráta vlastní národnosti, na které si Češi tak zakládají, se vysvětluje také tím, že Američané neznají tuto hodnotu své vlastní národní identity. Pro ně je nejvyšší prioritou volnost a svoboda každého člověka. A to je to americké vědomí, které se mimovolně předává z generace na generaci. V Americe podle Sládka „[n]árodnost ustupuje lidstvu.“ Důležité je však podotknout, že Amerika jako taková nebrání jednotlivým národům v zachování své národní identity, naopak jim ponechává svobodu, aby se rozhodovali dle svého vědomí. A právě proto vystěhovalci z Evropy málokdy zakoušejí „pravou americkou svobodu“. Vystěhováním ze své domoviny se zřekli vlastního národa s vidinou, že přilnou k americké národnosti, ale americké národní vědomí, je postaveno na svobodě každého jedince, tudíž málokterý Evropan se skutečně zřekne své národnosti. Sládek tak poukazuje na rozdíl v tomto způsobu myšlení mezi Evropany a Američany. „*Amerika nezná národnosti, nejpřednějším činitelem i cílem jest tam volný člověk. Amerika vštěpuje mimovolně každému člověku toto kosmopolitické - v dobrém smyslu – vědomí. Amerika neutiskuje jednotlivých národností, ponechávajíc každému po vlastním citu i rozumu domáhati se spokojenosti a štěstí. Národnost ustupuje lidstvu. [...] Jest ovšem pramálo evropských vystěhovalců, kterým tato myšlenka přijde na mysl, a kvůli této ideji pramálo část ztrácí původní svou národnost.*“¹¹⁶ Sládek se dále k vystěhovalcům vyjadřuje, že „[c]izina naučila jich veškerým svým neřestem, však ani jedné ctnosti,“¹¹⁷ a když kdekoliv v Americe narazil na „řádného“ Evropana, znamenalo to, že udržoval styky se svou rodnou zemí.

Autoři tedy vnímají enormní tlak na přizpůsobení se, který je kladen na přistěhovalce, a vidí, že ne každý je schopen jej zvládnout. O to výraznější je ztráta původního vlastenectví u těch, kteří ten úkol dokáží absolvovat, protože hodnota vlastního národa není v americké společnosti zdaleka tak zakořeněná, jako jiné hodnoty, zejména svoboda.

4.1. Společenský a veřejný život v Americe 19. století

Sládek, Kořenský, ale i další autoři, vidí jako důležitý prvek americké společnosti **svobodu slova** či **svobodu náboženského vyznání**. Přestože svoboda vyznání mohla být pro některé osvobozující, na druhou stranu je náboženské vyznání

¹¹⁶ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 41.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 41.

či tradice z něj vycházející jistým způsobem spojovalo s původní národní identitou. A tak Sládek vidí jako příklad u českých vystěhovalců, především u starší generace, prvek tzv. „besedování“ v neděli odpoledne „po kostele“, kdy se Češi scházejí vždy u někoho z nich doma, a tak zůstávají v úzkém spojení mezi sebou navzájem. „*Střediskem starších jest kostel, byt pastorův a v neděli odpůldne „beseda“ u některého z farmářů, kteří se v pohošťování společnosti střídají. Tak nalézají se v stálém styku a upřímnost jednoho k druhému stala se ještě větší než doma.*“¹¹⁸ Rozdílné je v Americe naopak samotné předávání náboženství. Vzdělání v oblasti náboženství se totiž v Americe neposkytuje mládeži v rámci výuky na školách, ale předává se pouze v jednotlivých církevních institucích: „*Ústava zaručuje občanstvu, že se bude ve školách veřejných šetřiti úplné svobody vyznání. Proto se ve školách státních neučí žádnému náboženství.*“¹¹⁹ Taktéž jsou jiné časové možnosti návštěv bohoslužeb ve všední dny. Podle Kořenského „*[v]šedního dne bývá v amerických kostelích hostem jenom zvědavý cizinec, domácí vyznavači uchylují se tam k Pánu Bohu jenom v neděli.*“¹²⁰ Kroupa k náboženské tématice přidává také obrázek typicky amerického a velice specifického náboženství tzv. mormonů, o kterých se tradují podivné historky, avšak dle jeho vlastní zkušenosti s člověkem mormonského vyznání se negativní obraz mormonů vytvořil pouze na základě předsudků vůči cizincům a cizím zvykům: „*[...] soudě podle toho, co jsem viděl na vlastní oči a slyšel na vlastní uši, jsem nemohl nedojít k závěru, že široká veřejnost zřejmě příliš odsuzuje morální stav mormonů. Jednou z výhod cestování je jistě to, že odstraňuje mnoho předsudků vůči cizincům a jejich zvykům, rozšiřuje naše sympatie a posiluje naše uznání dobrých vlastností a kvalit jiných lidí.*“ (vlastní překlad)¹²¹

Vzhledem k americké svobodě slova je dalším velmi významným prvkem v budování americké společnosti a ideálů distribuce tisku. Wagner si všímá, že už tak levný způsob distribuce pomocí státní pošty směřuje k úplnému zrušení těchto poplatků. Tento jev umožňuje vydávat množství nezávislých novinových titulů

¹¹⁸ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 19.

¹¹⁹ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 59.

¹²⁰ Tamtéž, s. 50.

¹²¹ KROUPA, Bohuslav. *An Artist's Tour: Gleanings and impressions of travels in North and Central America and the Sandwich Islands*. London: Ward And Downey, 1890, s. 13 – 14. (originální znění: *judging by what I saw with my own eyes and heard with my own ears, I could not fail to come to the conclusion that the general public seems to be far too sweeping in its condemning assertions respecting the moral state of the Mormons, surely one advantage of travelling is that, while it removes much prejudice against strangers and their customs, it enlarges our sympathies, and intensifies our appreciation of the good traits and qualities of other people.*)

různými vydavateli napříč Amerikou a dostupnost titulů velkému množství čtenářů. Také přistěhovalci se čile zapojují do žurnalistického průmyslu jak na straně produkce, tak na straně konzumentů obsahu. V porovnání s Evropou je čtenářství mezi obyvateli mnohem rozšířenější: „*Žurnalistice vůbec jsou poměry americké velice příznivy, neboť vláda všemožně se stará, aby osvěta tímto laciným způsobem vnikla do lidu, dopravující časopisy po poště za cen nepatrnou, a nebude snad dlouho trvati, co dopravování časopisů bude pošta obstarávat zdarma; aspoň ve směru tom stále se pracuje. Není tedy divu, že také na poměrně malé množství českých osadníků vychází v Americe značné množství časopisů českých; lze to vysvětliti tím, že v Americe mnohem více se čte nežli v Evropě. Každý Američan musí míti denně svůj list, jež může si zaopatřiti i nejchudší, protože listy americké jsou velice levné, novinářského kolku naprosto není. Tuto vlastnost Američanů berou na sebe rychle i čeští přistěhovalci, kteří v Americe čtou, třeba předtím v Evropě kromě kalendáře nevzali jiné knihy do ruky.*“¹²² Kupříkladu Češi vydávají noviny ve své rodné řeči. Sládek se, stejně jako Albieri, rozhořčuje nad množstvím pravopisných chyb, ale na druhou stranu vyzdvihuje americkou svobodu slova, která se podepsala i na českých novinách, ve kterých se Češi svobodně vyjadřují například **k politickým a sociálním tématům** nebo se v nich objevují **protináboženské tendence**. „*Byť však se nám chyby, jaké nás při čtení amerických listů tak nemilosrdně dojmají, zdály tu a tam dosti šerednými, jednu věc mají ty americké listy, která vyváží všechny ty poklesky: volné, nespoutané slovo. České srdce, které po celá již století, ač na smrt stísněné, nesmělo vysloviti doma, co je tíží, nesmělo zavolat o pomstu za křivdy na něm páchané, oddechlo si ponejprv na volné půdě americké,*“¹²³ což je v přímém kontrastu s tehdejší situací v české domovině, kde pod feudální nadvládou je jakýkoliv kritický veřejný hlas nepřipustný.

Autoři vnímají americké pojetí svobody jako nosné téma a zabývají se jím do hloubky. Vypichují zejména svobodu náboženství a novinářské práce, které vnímají v porovnání s konzervativní praxí v domovině jako jeden z největších přínosů americké kultury.

Významnou pozornost věnují autoři specifickému, a na svou dobu modernímu, způsobu pojetí práce v Americe. Zaměstnání je v Americe hodnota přístupná úplně každému, navíc můžeme říct, že na rovině pracovněprávní jsou si všichni pracovníci

¹²² WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 29 – 30.

¹²³ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 34.

rovni, což byla v té době pokroková myšlenka. Hodnocení pracovníků nevzniká na základě třídního nebo kastovního zařazení, ale na základě činnosti a výkonu každého jedince. Práce je protkána neustálou snahou o pokrok, inovace a praktickou realizaci nových nápadů nebo dokonce vynálezů: „*Celá Amerika jest zemí práce, mimo kterou nestojí nikdo. Jest to jediná ohromná továrna pracující ku blahu celku, a každý v ní dělníkem rovným druhému, nechť jakkoliv i práce jich se různí [...]. Není rozdílu mezi nimi, neboť jednotí se po nejvíce i jednotlivců počínání. Kastovní hradby zmizely a ten, jenž dnes v kreslárně nový sestavoval vynález, zítra v dílně kovářské jej uskutečňuje. To hlavní ráz práce zdejší: neustávání, nedřevěnění na věci jedné, ale stálý život stálý pohyb, stálé proudění a stálá vzájemnost mozku i ruky.*“¹²⁴ V odvětví výroby je velmi rozšířena specializace činností, i běžné živnostnické dílny dělí proces výroby do specializovaných částí po vzoru velkých továrníků.¹²⁵ Kořenský poznamenává, že „*[d]ělení práce nejeví se nikde tak nápadně jako za mořem.*“¹²⁶

Kořenský podtrhuje to, že poškozené výrobky se v USA neopravují, protože nové výrobky stojí zhruba tolik, kolik by stála oprava, což je významný rozdíl oproti české domovině: „*Se správkou nějakého výrobku neví si cizinec rady – kupte si nový, nebude státi mnohem více nežli správka*“¹²⁷ Guth se také v souvislosti s americkým pracovním systémem pozastavuje nad pozicemi určenými pouze pro mladé hochy, jako je například provázení návštěvníků v amerických továrnách: „*V závodech a továrnách amerických provádějí obyčejně malí hoši – bylo by ztrátou na čase a práci, kdyby to činil některý zaměstnaný člen závodu*“.¹²⁸ Kořenský naopak americký systém pochvaluje, kde se klade důraz na samostatnost a praktičnost a vychovává tak z mládeže občany schopné samostatného života mnohem dříve, než je tomu v Čechách: „*Americký jinoch nabývá praktického ducha již od svého mládí a dospívá samostatného života již v tom věku, kdy mládež u nás zasedává ještě ve školních lavicích...čím dříve dovede americká škola žáka k samostatnosti, tím lepší jest.. Amerika může se honositi, že vychovává muže samostatné.*“¹²⁹

Jako neméně důležité téma, hned po svobodě, považují autoři také specifčnost americké pracovní morálky, na níž také hodnotí pokrokovost americké společnosti.

¹²⁴ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 8.

¹²⁵ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 58.

¹²⁶ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 97.

¹²⁷ Tamtéž, s. 97.

¹²⁸ GUTH-JARCOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epistoly: turistovy úvahy a dojmy*. Praha: [s.n.], 1895, s. 82.

¹²⁹ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 58.

V cestopisech autoři věnují také významnou pozornost dílčím tématům jako je americká doprava, stravování či hotelnictví.

Jedna z věcí, kterou si autoři na Americe ve většině cení jsou železniční tratě. Oproti Evropě je americká železniční síť celkově dlouhá a rozsáhlá a vyznačuje se také velkolepostí samotné stavby či mnohem vyšší rychlostí jízdy vlaku. Na druhou stranu ve srovnání s evropskou železnicí, se v Americe nedodrží tolik jízdní řády a ani se nedbá tolik na bezpečnost. Avšak vzhledem k rychlému a typickému americkému pokroku ve všech směrech se otázka bezpečnosti týká spíše starších tratí než těch novějších. Podle Albieriho jsou dráhy stavěny mnohem rychleji, ale za to ne tak kvalitně jako v Evropě, a proto se často stávají na železnici nehody, a tím se zpožďují příjezdy vlaků. Albieri avšak podtrhuje to, že vlaky jsou velice levné, a tudíž dostupné i pro méně majetné lidi, kteří bydlí dále od města a mohou vlakovou dopravu využívat pro dojíždění za prací. *„Tratě amerických drah předčí evropské nejen celkovou délkou a velikostí systémů, tj. sítě jednotlivých železničních společností, ale po většině i skutečnou velkolepostí stavby. Za to však zůstávají namnoze za nimi v pořádku, ve správném dodržování času i při větší poměrně rychlosti a pak v bezpečnosti. To pak souvisí těsně s nedbalým obyčejně provedením, kde s úžasnou často smělostí pojí se ve velmi mnohých, bohužel, případech až trestuhodná nedbalost, pravé hříšné spoléhání na milosrdenství boží! [...] Americké dráhy jsou stavěny s mnohem menší důkladností než průměrné evropské, možno posouditi nejlépe z toho, že míle tratě v Americe, při velmi rozmanitém terrainu, většinou v plné pustině a při velmi drahé práci a mnohem větším nutném namáhání, přišla přece pouze na pětinu nákladu za míli železnice v Anglii [...].“*¹³⁰ Kořenský si všimá, že velkému časovému zpoždění vlaků se nikdo z občanů v Americe nediví: *„Vlak je hodně zpožděný, tomu se nikdo nediví.“*¹³¹ Vzhledem k běžným několikahodinovým zpožděním vlaků či stavěním železničních drah přes ulici, považuje Guth Američany za trpělivé lidi a pozastavuje se nad tím jak rozčilení by byli např. Češi, kdyby se u nich něco takového dělo. Doslova říká, *„vzkypěla by krev tak, že by zahromovali v několika novinářských člancích a pak vztekle mlčeli.“*¹³²

¹³⁰ ALBIERI, Pavel. Železné dráhy v Americe. *Národní listy* [online]. 1894, vol. 34, issue 41, s. 5 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/onthe-fly-pdf_PGetPdf?app=11&id=703592&start=5&end=16.

¹³¹ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 178.

¹³² GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 90.

Ač Kořenský nesouhlasí s tím, že by americké vlaky byly rychlejší než evropské, tak dodává, že americké vlaky se na rozdíl od českých obejdou bez „pískacího signálu“ průvodčích, jak rychle se totiž vlak objeví, tak rychle taky zmizí. Podle Kořenského se americká rovnost, která je tak vyzdvihována, ve vlcích ztrácí, protože za pohodlnější cestování či za salónek ve voze se v amerických vlcích připláci různě vysoké částky, a tím se zde také společnost rozděluje podle výše majetku. Kořenský také podtrhuje rozdílný důvod ke stavbě železnice v Americe a v Evropě. V Americe staví železniční dráhy proto, aby podél těchto drah mohly v budoucnu vznikat nová města a osady. První se staví komunikace do opuštěných míst a až posléze je zde vystavěno město. V Evropě se naopak stavějí dráhy proto aby propojovala již vzniklá města a staví se pouze tehdy, když je obyvatelé potřebují. To stejné platí i o dalších stavebních úpravách. Například chodníky a cesty k obydlím se v Evropě staví až ve chvíli, kdy o to dotčení obyvatelé aktivně žádají. Naopak v Americe je výstavba komunikací prostředkem k osidlování nových oblastí. „*Rychlost vlaků se nijak neliší od evropských, ač panuje o nich to veřejné mínění, že jenom létají. [...] U nás staví se železnice, když jich obyvatelstvo stále rostoucí víc a více potřebuje. V Americe však budují se dráhy na širokých a o opuštěných lánech z té příčiny, aby tam osady a města mohly vznikat. V Evropě upravují se chodníky, až když vyroste řada nově postavených a obydlených domů ze země a hlásí se ke svému právu. V Americe zakládají ulice a chodníky, vodovody, sady, zahrádky, tramvaje aj., aby prázdné pozemky tím dříve mohly býti zastavěny.*“¹³³

Čeští cestovatelé se také pozastavují nad **rozdílným způsobem stravování**, který považují za typicky americký. Sládek popisuje každodenní hojnost toho, co je v české domovině nedělním svátkem, jako například dvakrát denně káva na stole nebo zvěřina k obědu: „*Měli jsme čerstvý vzduch, kávu s černým chlebem v den všední a v neděli se sladkým sucharem, v poledne srnčinu, večer zase kávu* [...]“¹³⁴ Stejně tak si rozdílných návyků ve stravování všimají i cestovatelé Josef Kořenský a Pavel Albieri. Podle Kořenského se v Americe jí hlavně mnohem více: „*V Americe jí se mnoho. Snídaně Americká překonává náš nejvydatnější oběd.*“¹³⁵ Albieri se podivuje nad denním režimem v jídle: „*Snídají důkladně, čaj, maso a vejce nebo kaši z ovesných krulek, velmi zde oblíbenou, na poledne vezmou si kus masa do pejlku nebo skládacího*

¹³³ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 67 – 69.

¹³⁴ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 21.

¹³⁵ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 44.

*plechového pouzdra a teprve večer opět se řádně najedí, zase již doma.*¹³⁶ Američané také pijí odlišné alkoholické nápoje tj. whisky a brandy. Podle Wagnera Češi žijící v Americe pijí tyto nápoje jen příležitostně a raději si zachovávají svou typickou oblibu v pití piva: „*miluje mírně pivo, whisky a brandy pije málokdy.*“¹³⁷

Čeští cestovatelé se často s typickým americkým stravováním setkávali v hotelových zařízeních a tak není divu, že ve svých cestopisech jsou často fascinováni i jinakostí fungování amerických ubytovacích služeb. Guth byl například fascinován informací, že do všech amerických hotelů je na rozdíl od Čech povolen všem volný vstup bez úmyslu se tam ubytovat. Je fascinován tím, že každý se může podívat do všech hotelových místností, aniž by se jej kdo zeptal, co tam dělá: „*[...] přístup tam (jako do všech hotelů amerických) je každému volný, mohli jsme si prohlédnout nejenom nádhernou fasádu ale i všechny jeho místnosti [...] – tam všude můžeš, jsi-li slušně oblečen, a nikdo se tě nezeptá co chceš a proč tam chodíš.*“¹³⁸ Hotel zařízený americkým způsobem popisuje Guth takto: „*Vejdeš tam, zapíšeš se do knihy cizinců, načež vykáží ti pokoj. Stravuješ se pak v hotelu ráno, v poledne lunch a večer diner. Při lunchi a obědu vybíral jsem sice dle amerického zvyku co jsem chtěl z předloženého lístku, ale mnoho nemohl jsem si vybrat. Ani vína, ani jakých lihovin u stolu – jen voda a mléko, ostatní čepuje se ve zvláštním bar-roomu, kam po obědě nebo kdykoli ti libo zajdeš.*“¹³⁹

Taktéž Kořenský popisuje rozdílnost ve fungování amerických hotelů. Je možné využít služeb hotelu zařízeném „podle plánu Evropského.“ Tato zařízení však bývají mnohem dražší než typické americké hotely. Výhodou jsou zejména paušální platby, které zahrnují všechny služby v jednorázové úhradě, tedy i ty služby, za něž byl Evropan zvyklý si v hotelích připlácet. „*Však to bylo poprvé a naposled, co okusil jsem těch hotelů, v nichž žije a platí se podle „plánu evropského.“ V každém případě žije se výhodněji v hotelích zařízených podle „plánu amerického.“ V těchto platívá se denně za celé opatření i s bytem 3-5 dolarů, v hotelích druhé třídy i méně.*“¹⁴⁰ Vysokou míru pohodlí dokresluje dle Kořenského kupříkladu zdvihadla neboli elevátory obsluhované černošskými pracovníky či barové místnosti, kde mohou hosté využívat

¹³⁶ ALBIERI, Pavel. Ze světové výstavy v Chicagu. Příjezd do Chicaga. *Národní listy* [online]. 1893, vol 33, issue 270, s. 2 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/onthe-fly-pdf_PGetPdf?app=11&id=703371&start=2&end=12.

¹³⁷ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 23.

¹³⁸ GUTH-JAROVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištole: turistovy úvahy a dojmy*, s. 27.

¹³⁹ Tamtéž, s. 6.

¹⁴⁰ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 41.

různé požitky jako například konzumaci alkoholu nebo žvýkání tabáku. „*Hosté užívají v baru pohodlí měrou vrchovatou. Způsoby jejich počínání zdají se býti Evropanu až neslušnými. Měli byste viděti, jak se pravý Američan ve stoleci, podobné pohovce, roztahuje a naparuje [...] žvýká nezbytnou gumu, kterou za našich dnů kouše celá Amerika.*“¹⁴¹

Kořenský jako „jiné“ popisuje také to, že ať už v hotelích či jiných zařízeních mají v Americe obsluhu hostů na starosti lidé barevné pleti. O této skutečnosti se Kořenský vyjadřuje takto: „*K takovým úkolům jest černochoch jako stvořen a snáší s úsměvem na tváři vše, co na očích vidí.*“¹⁴² Stejně skutečnosti si všimá i Guth, který ovšem kritizuje předsudky, které podle něj Američani o černoších mají. Guth dále kritizuje Američany za jejich neslušné chování vůči původním obyvatelům – Indiánům. Velký rozdíl vidí mezi obyvateli USA a Kanady. Kanadani původní obyvatele Ameriky respektují, zatímco Američani se k Indiánům chovají krutě: „*Yankee pronásleduje Indiána jako divokou zvěř, Kanad'an chová se k němu přátelsky. Yankee chce vyhladit veškerou červenou rasu železem anebo kořalkou, kterou Indian miluje vášnivě, Kanad'an naopak podporuje rozvoj těch, jež pokládá za věrné spojence. Ve spojených státech jsou Indiáni nuceni utíkat se na místa bělochům co nejméně přístupná, v Kanadě titěž Indiáni obývají vesnice docela na blízko měst a třeba že se nemísí s bělochy, přec žijí uprostřed nich.*“¹⁴³

Celkové soužití různých ras ve Spojených státech je dalším velkým tématem cestopisů. Nejen, že původní indiánští obyvatele spolu s dalšími nebělošskými menšinami přinášejí další rozmanitost do americké kultury, zároveň se zde však objevuje v cestopisech velmi diskutované téma rasismu.

V Kanadě se trestá jakékoliv bezpráví na Indiánech stejně jako u bělochů. Naproti tomu, ve Spojených státech amerických nemají Indiáni, snad vyjma prosté existence, žádné právní zastání. Ovšem jak v Kanadě, tak v USA žijí Indiáni povětšinou na periferiích. „*Běloch, který se dopustí jakéhokoli bezpráví na Indiánech, je právě tak trestán jako když se děje naopak, kdežto ve Spojených Státech de facto sotva že uznávají Indiánovo právo na prostou existenci. Ovšem žijí Kanadští Indiáni tak jako ve Spojených Státech velkou většinou na periferiích a v krajích skalnatých*

¹⁴¹ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 42.

¹⁴² Tamtéž, s. 43.

¹⁴³ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epistoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 36 – 37.

severozápadu.“¹⁴⁴ Nemilosrdné chování vůči Indiánům popisuje i Sládek a dále dodává, že v tom se Češi od Američanů zásadně liší. Češi jsou podle něj mnohem více tolerantnější, ochotni odpouštět a vzhledem z křesťanství zakořeněnému heslu „miluj bližního svého“ nedokázali by pronásledovat Indiány tak, jak to dělají Američani: „*prý jsou ti Evropané příliš nezkušení, rozuměj jemnocitní, a nehodí se tak k pronásledování indiánů jako Američan. [...] rokuje o tom, zdali také indián jest náš bližní a zdali také, třeba by nám škodil, nezasluhuje křesťanského milosrdenství.*“¹⁴⁵ Na druhou stranu Kořenský vnímá Američany jako lid se silnou morálkou, který si nedovolí uchýlit se ani k sebemenší krádeži, protože tamější trestní systém je mnohonásobně přísnější než v Čechách. „*Divíme se dále [...], že noviny a listy, když schránky poštovní již nestačí, klade lid na schránky. Klade je tam beze vší obavy, že se ztratí. Nepovolaný věci těch se netkne, protože i malá krádež tresce se v Americe nikoli hodinami a dny, ale roky.*“¹⁴⁶ Tudíž by se dalo říci, že Američani dodržují to, co je ukotveno v právním systému, a pakliže právní systém USA dovoluje kruté zacházení s Indiány, pak se Američani nedopouštějí žádného přestupku.

Také Vráz je ve svém cestopise často fascinován Indiány a jejich způsobem života. Je nutno poznamenat, že Vráz zná Indiány z drtivé většiny jako obyvatele Jižní Ameriky. Vráz je vidí jako lidi „*bez velkých požadavků a nároků na život, kteří žijí z toho, co jim poskytne les a řeka.*“¹⁴⁷ Indiáni podle něj dokáží využít potenciál čehokoliv, co příroda nabízí. „*K čemu všemu jen slouží Indiánům palma! Z jejich vláken se splétají sítě na spaní, listím se pokrývá střecha, z dužiny se vyrábí chléb i opojný nápoj a do palmového listí se zabalí zemřelý [...].*“¹⁴⁸ Taktéž Josef Štolba popisuje Indiány jako prosté lidi, avšak šťastné a žijící v souladu s přírodou, kteří netuší nic o nedalekém zběsilém a vzdělaném světě. Také se domnívá, že nikde v Americe nenalezne člověk takového klidu jako v indiánských osadách: „*Nikde a nikdy neovane dech rajskeho klidu a neléčené poesie poutníka takou měrou, jako ve vesničkách mexických Indiánů, když po dlouhém putování nekonečnými pralesy vystoupí na nevelikou mýtinu a několika prostými chaloupkami se stejně prostými obyvateli, z nichž většina nikdy za prales, domov jejich obklopující, nepřišla, kteří*

¹⁴⁴ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 37.

¹⁴⁵ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 48 – 49.

¹⁴⁶ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 48.

¹⁴⁷ VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984, s. 16.

¹⁴⁸ Tamtéž.

*o vášních a bédách toho vzdělaného světa nemají ani tušení, žijící v náruči přírody, o jejíž velkoleposti nelze z pouhého popisu učiniti si jasného pojmu, co pravé dítky přírody té.*¹⁴⁹ O Indiánech se Štolba vyjadřuje vždy s velkou úctou, naproti tomu o černoších již tak valné mínění nemá. Ačkoliv v jiných cestopisech četl o pracovitosti, spořádanosti a tolerantnosti amerických občanů barevné pleti, zklamaně ze své vlastní zkušenosti podává na tyto americké občany jiný, nechvalný, pohled: *„nalezl jsme líného, nevzdělaného pyšného lotra, jenž na našince hledí a k němu se chová s takovou zpupností, že naším jediným štěstím jsou evropské válečné parníky, které v čas potřeby dovedou tak důrazně za nás mluvit.*“¹⁵⁰ Podle Štolby se černoši uchylují k takovému chování, protože přestože oficiálně bylo otroctví zrušeno a lidé barevné pleti byli prohlášeni za svobodné, stejně se k nim ostatní obyvatelé Ameriky chovali pořád stejně jako k otrokům. Černochům dala svoboda velké naděje, ze kterých posléze zbylo jen zklamání, a tak není divu, že mnoho z nich mohlo tíhnout k lhostejnosti či resistenci. *„V porobě narozen, v porobě vychován, snášival vše, co nepříznivý osud sypal na hlavu jeho. S rezignací oddal se svému osudu, s rezignací, poněvadž věděl, že co narodí se otrokem, končí také jak otrok [...]. Svoboda, severoamerickým bratřím jeho propůjčená, stála před ním pojednou v tak luzném světle a kynula mu tak vábně, že roztoužil se po jejím objetí. Dříve býval pracovitý, nyní stal se pojednou zpupným a líným.*“¹⁵¹

Vrás ve svém cestopisu zachycuje okamžiky, kdy jihoamerickým Indiánům popisuje jak jinak se žije v Čechách, „tam za mořem“, a předává také informace i o mnohem bližší Severní Americe. Popisuje, že v amerických městech jsou postavené mrakodrapy čili „dvacet domů vystavěno na sebe“, všudypřítomné vlaky a vozy či „[ž]e spolu rozmlouvají dva lidé, ač jsou jeden od druhého na sta mil vzdálení, posílají si zprávy na tisíce mil a psaní že letí stonásobnou rychlostí větru, že se lidé vznášejí ve vzduchu nesení obrovským nadmutým pytle.“¹⁵² Za hlavní kontrast mezi Jižní Amerikou a Evropou považuje Vrás to, že v Čechách se na rozdíl od Jižní Ameriky nenajdou rozlehlé pusté pralesy, ale naopak krajina je tvořena obdělávanými poli a obydlenými městy a každá část půdy má svého vlastníka: *„Hovor se vedl o tom, jak se žije u nás za mořem, zda je vůbec možné, aby moře bylo tak velké,*

¹⁴⁹ ŠTOLBA, Josef. *Americké povídky*, s. 3.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 82.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 99.

¹⁵² VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*, s. 155.

že tam nejsou nekonečné pralesy, kam oko dohlédne, obdělaná pole se střídají s městy a není plochy velké jak dlaň, aby někomu nepatřila.“¹⁵³ Vráz také popisuje realie života v Jižní Americe, které jsou pro český národ tak cizí, jako je například nebezpečná setkání s tygry, která jsou běžnou součástí dřevorubecké profese: „dřevorubci si stěžovali na množství jaguárů, ve španělské Americe zvaných tigres, a důrazně žádali o přesazení na nějaké bezpečnější místo“¹⁵⁴ či napadení aligátorem a následné nevyhledání lékařské pomoci: „dva z mých lodníků byli Indiáni [...] když patron odhodil svou guaricongu, objevila se jeho hrozně zmrzačená levice. Veškeré maso od ramene až po loket na vnitřní straně paže scházelo, byla to jenom kost obalená kůží. Ke svému zranění přišel na řece Apure, kde z lodi nakloněn máchal hrnec od rýže. Vtom se z vody vyvrstila hlava kajmana a zařala své zuby do jeho paže. Štěstím pro patrona bylo, že se druhou rukou pevně držel lodního boku a že na jeho křik přispěchal blízko stojící Indián. Ten tloukl zvíře do hlavy polenem tak dlouho. Až mu z ní vytloukl myšlenku na dobrou snídani. Z ubožákovy ruky však visely cary masa. [...]

„Kde jste se vyléčil, v Bolívaru u doktora?“ ptal jsem se.

„Kdepak, vždyť jsem byl ještě čtrnáct dní na lodi“¹⁵⁵

Rozdílnost Vráz spatřuje také v užívaných pracovních nástrojích či zcela běžných a snadno dostupných pomůckách v Evropě a zároveň zcela neznámých v Jižní Americe, jakými jsou například sirky: „Sedě v pralese daleko od civilizace bez nástrojů a dalších pomůcek, jichž má Evropan všude kolem sebe hojnost a takřka na dosah ruky mnohdy by si sběratel na cestách zoufal pro jednu bedničku či plechovku, pro trochu lihu nebo několik zátek.“¹⁵⁶ Ovšem nejhorším nepřítelem Indiánů jsou podle Vráze pověry, které v nich neprávem zasévají strach. „Čtyři velké nepřátele však divoch v přírodě má. Nepřátelské kmeny, zhoubné nemoci a stáří, kdy pro úbytek fyzických sil může upadnout u ostatních v opovržení a nakonec být i opuštěn. Nejhorším bičem však jsou pověry, které jsou základem nejroztodivnějších mravů a zvyků.“¹⁵⁷

Jako jeden z příkladů takových to pověr, který Vráz ve svém cestopise uvádí je strach z neškodných zvířat: „Mojí Indiáni mi třeba z velkou opatrností přinesli „předjedovatého“ slepýše nebo jihoamerického chameleóna a já jsem jim vysvětlovat

¹⁵³ VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*, s. 155.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 26.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 34.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 177.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 17.

neškodnost zvířete a nechal se i kousnout „strašným“ plazem, ale ničeho jsem nedosáhl. „Inu, jsi čaroděj, máš ochranné léky, nic se ti nestane“ pravili a vrátili se domů vyprávějící o mé moci.“¹⁵⁸

Na jednu stranu nabízí Vráz vhléd do velice odlišného nepokrokového světa a zároveň ukazuje lidskou podobnost napříč světem, kdy pověry různých charakterů mají své místo jak u Indiánů, tak zajisté také u Čechů. Vzhledem k tomu, že se Enrique Stanko Vráz na rozdíl od ostatních autorů vydal na cestu napříč exotickou Jižní Amerikou, jeho cestopisná literatura podává odlišný obrázek o této tehdy málo známé a odlišné části Ameriky.

Můžeme tak vidět, že ačkoliv Amerika láká svobodou, týká se to pouze území USA či Kanady. Josef Štolba se otázkou svobody zabýval na území Střední Ameriky. Boje, které se odehrávají na Kubě přirovnává ke stejně krvavým jako byly boje o svobodu Jihoslovanů. Do vyspělé Evropy se podle něj nedostávají pravdivé informace o hrůzách, které se tam v boji za svobodu dějí. *„Vzdělaná Evropa nemá ponětí o hrůzách, jaké skrývají se v lakonických zprávách evropských listů o povstání cubánském. Výstřednosti, jaké páchají zfanatisovaní páni ostrova Cuby ode dnů Lopezových až po dnes na zajatých bojovnících za svobodu Cuby a jimiž tito stejně zplácti znenáhla se naučili, nalézají podobných jen v osudech jihoslovanských našich bratří, jimž bylo po staletí úpětí pod jařmem pŕlmesíce. Zdá se, jako by byla lidskost ze železných těch potomků Cortésových zúplna vymizela, zanechavši za sebou jen smysl pro nejrafinovanější trápení těch nešťastníků, jež válečné štěstí či lépe neštěstí do rukou vítězů bylo vydalo. Hroznou tuto propast nenávisti, která s obou stran bezčetných již obětí pohltila, dovede překlenouti jedině svoboda Cuby, svoboda však neméně krvavě vybojovaná nežli svoboda Jihoslovanů.“¹⁵⁹* Štolba vidí Střední Ameriku jako „ohnivou“ a do kontrastu s ní staví „střízlivou Severní Ameriku“.¹⁶⁰

Zatímco Jiří Guth se na Severní Ameriku dívá velice kriticky, obraz Ameriky v podání Josefa Václava Sládka obsahuje jisté prvky idealizace. Jak je již zmíněno výše, Sládek poněkud idealizovaně vnímá Ameriku jako zemi blahobytu pro všechny díky kulturně danému způsobu práce a také díky rovnosti všech lidí.

Jan Wagner již idealizovaně Ameriku nechválí: *“Nelze upřítí, že Amerika již není tím, čím dříve bývala, neboť od skončení veliké občanské války států severních*

¹⁵⁸ VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*, s. 149 – 150.

¹⁵⁹ ŠTOLBA, Josef. *Americké povídky*, s. 336 – 337.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 172.

s jižními poměry velice se změnilo – ovšem v neprospěch přistěhovalců. Ti krajané, kteří asi před dvaceti roky usadili se v Americe, dodělali se ovšem značného majetku, ale jinak jest s těmi, kteří v posledních letech vystěhovali se za oceán, neboť národohospodářská krize, tísnící po dlouhou dobu Evropu, přenesena jest v posledních letech též do Ameriky. [...] Kdo pracovati chce, najde zajisté výživu i doma a netřeba mu odcházeti do ciziny, zvláště do Ameriky, kde sice výdělnky jsou daleko větší nežli u nás, ale také – větší požadavky, tak že dělník americký mnohem dříve zdraví si poškodí nežli evropský.“¹⁶¹ Wagner si všímá jistého ekonomického úpadku po skončení občanské války Severu proti Jihu, který souvisí se šířící se světovou hospodářskou recesí. Tvrdí také, že pracovitý člověk najde práci také v Českých zemích a nemusí přitom čelit nezdravým nárokům na výkonnost.

¹⁶¹ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 59 – 60.

5 Zobrazení krajiny

V cestopisech je spolu s popisem odlišností mezi českou a americkou kulturou věnována podstatná část také popisu krajiny, ať už přírodní či kulturní. Vzhledem k rozsáhlosti popisů krajiny ve vybraných cestopisech, považujeme za potřebné se pro získání obrazu Ameriky zaměřit také na tuto oblast.

Protože kroky cestovatelů často vedly přes město Chicago, kde se usadilo velké množství českých vystěhovalců, tak se i autoři ve svých cestopisech často věnují popisu právě tohoto města, které v každém zanechalo jiný dojem. Podle Kořenského je Chicago největším divem celé Ameriky pro rychlost, jakou toto město vzniklo a jak se dál rychle rozšiřuje a rozrůstá. „*Mají pravdu, kdo tvrdí, že největším divem Nového světa jest Chicago. Náhle vyrostlo a stále ještě roste a rozšiřuje se do netušené dále*“.¹⁶² Podle tohoto autora město jako takové ještě není dokončeno a neustále se vyvíjí. „*Posuzující Chicago, budeme k němu pohlížeti, jako k bytosti, která ještě nedospěla svého rozvoje*“.¹⁶³ Proto si dovolí kritizovat nedostatečné množství parků a zeleně ve městě: „*ale přes všecku rozlehlost jsou parky chicagské jako malá oasa na široširé poušti, k níž bychom mohli zastavenou plochou veleměsta přirovnati*“.¹⁶⁴ Albieri Chicago popisuje jako špinavé a začouzené město a taktéž se vyjadřuje o nedostatku zeleně: „*po celé týdny neviděl jsem jediného stromu a kousku trávníku*“.¹⁶⁵

Jak Kořenský, tak Sládek Chicago přirovnávají ke starobylému babylonu. Podle Kořenského Chicago „*jest nejen babylonem domů a ulic, ale také babylonem národů a jazyků*“.¹⁶⁶ Sládek se také souhlasně vyjadřuje o městě jako o babylonu vzhledem k tamější kosmopolitní společnosti: „*Chicago jest Babylonem nejen co do rozsáhlosti, ale i co do množství stěsnaných v něm různých národností*“.¹⁶⁷ Zatímco však Sládek tíhne k ideální představě rovnosti mezi Američany, Kořenský podtrhuje to, že majetnější třída si staví velkolepé residence v čistších a pěknějších částech Chicaga: „*Velmožné panstvo má své nádherné residence daleko od páchnoucí řeky*“.¹⁶⁸

Na Albieriho město nepůsobí příliš vábně už při jeho příjezdu vlakem do Chicaga. Obraz města mu hned znechutil pronikavý zápach z tamějších proslulých

¹⁶² KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 89.

¹⁶³ Tamtéž, s. 59.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 100.

¹⁶⁵ ALBIERI, Pavel. *Ze světové výstavy v Chicagu. Příjezd do Chicaga*, s. 2.

¹⁶⁶ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 100.

¹⁶⁷ SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871 – 1892*, s. 26.

¹⁶⁸ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 99.

jatek: „*Ve vlaku, blížil se už k Chicagu najednou ucítil pronikavý hanebný zápach, i přes zavřené okna a dveře do vlaku, dráždí to až ke kašli a z očí teče, jakoby člověk čichal ke čpavku – bylo to stock yards – proslulá chicagská jatka – což je samozřejmé, že nemůžou vonět jako lékárnický krám, ale co je mnoho, to je mnoho.*“¹⁶⁹ Dělnické předměstí, ve kterém bydlí převážně zaměstnanci jatek, či tovární čtvrt', kde se nachází přístav pro dřevo a uhlí, popisuje Albieri jako velice špinavá místa. Městem protéká značně znečištěná řeka s řadou velkých průmyslových lodí. Také oba břehy jsou zaplaveny výrobním materiálem a obklopeny horizontem špinavých často nedokončených nebo poškozených budov. V městské dělnické čtvrti také popisuje široké ulice, na kterých stojí ze dřeva postavené domy, či vysoké továrny, které Albierimu připomínají spíš zříceniny. „*Pohled do ulic není však příliš valný, jsou sice široké, ale plny dřevěných baráků a vysokých budov továrních, vypadajících jako poloviční zříceniny, jedeme zajisté dělnickou čtvrtí. [...] Jedeme poblíž řeky s vodou hrozně špinavou, přímo hustou, v níž stojí řada velkých lodí s vysokými stěžni, po březích nakupeny jsou hromady prken a stavebního dříví, ohromné hranice a ohrady [...] a za tím rozkládalo se celé moře menších a větších budov, se střechami i bez nich, namnoze nenatřených, nebo opět křiklavými barvami, ale vesměs jako otlučených, sešlých, spuštěných, očazených, špinavých, rozházených!*“

Albieri cestoval do Chicaga i jinými příjezdovými cestami než jenom skrze dělnickou čtvrt'. „*Tu spatří užaslý cizinec náhle obrovské budovy s nádhernými kopulemi, báječné bílé město plné podivných věží a pavilónů, obklopené tlumem rozlehlých hotelů. [...] V městě jsou pak pěknější části s mnohými zahrádkami a lepšími domky residenčními – mezi nimi jsou mnohdy staveniště prorostlé lesním stromovím.*“¹⁷⁰ Ostatní cesty popisuje jako ty příjemnější, protože na jižní straně se rozléhá velké Michiganské jezero a severněji od Chicaga se nachází krajina místy plná stromoví s dalšími jezery. V bohatších částech města se také nachází velkolepé budovy, obrovské a nádherné residence, které jsou obklopené zahradami. Centrum města popisuje jako působivé, bělostné místo tvořené rozmanitými věžovitými stavbami obklopené hotely. Albierův celkový dojem špinavého Chicaga zůstal však nezměněn: „*Přijel jsem [...] do Chicaga se všech stran, ale první dojem zůstal neseslaben.*“¹⁷¹

¹⁶⁹ ALBIERI, Pavel. *Ze světové výstavy v Chicagu. Příjezd do Chicaga*, s. 2.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

Na rozdíl od Albieriho zkušenosti a navzdory špatné pověsti města, považuje Kroupa Chicago za velice příznivé: „*Někteří lidé považují Chicago za pandemonium, ale já o něm mohu říct jen to dobré. Většina domů je v současné době nejen pohodlná, ale i krásná stavba. Aleje jsou velmi půvabné a zdá se, že nemají konce, zatímco k mnoha obytným domům patří zahrady zdobené stromy a nejrůznějšími keři a květinami. Největší a nejkrásnější z veřejných parků - Lincolnův park - se táhne v dlouhé délce podél břehu Michiganského jezera a kromě pěkných procházek, rybníků, skleníků a pavilonů obsahuje i zvěřinec s různými zvířaty. Za návštěvu stojí i obrovské dvorce s dobyt看em.*“ (vlastní překlad)¹⁷² Podle Kroupy je Chicago plné krásných budov, nekonečných ulic (v nejlepší slova smyslu) mezi kterými jsou zahrady zkrášlené stromy a mnoha druhy květin, které se nacházejí na předzahrádkách. Dokonce považuje i chicagská jatka hodna za navštívení.

Americká města jsou podle Gutha obecně charakteristická jednak neustálým obchodním ruchem: „Kdyby v Torontě nebylo tolik toho horečného, obchodního ruchu, kterým města americká tak charakteristicky se vyznačují [...]“¹⁷³ tak také rozvržením samotných měst, které Guth nazývá „prázdnou šachovnicí“. Města se skládají z bloků tvořených rovnými ulicemi a čtvercovými náměstími. „*Quebec [...] je to město, které kontrastuje silně s prázdnými šachovnicemi severní Ameriky, v nichž nevidíš nic než rovnou ulici a tam, kde blok není zastaven, čtvercové náměstí.*“¹⁷⁴ Kořenský dodává, že v celých USA nesou ulice typicky americké číselné označení: „*první, druhá, třetí, desátá, stopadesátá.*“¹⁷⁵ Albieri za typicky americký prvek považuje, že každý z rodinných domů na předměstí disponuje zahrádkou: „*Po způsobu americké předměstské čtvrti měl každá domek zahrádku.*“¹⁷⁶ Ze všech autorů se nejkritičtěji jak k rozvržení amerických měst, tak k samotné architektuře vyjadřuje

¹⁷² KROUPA, Bohuslav. *An Artist's Tour: Gleanings and impressions of travels in North and Central America and the Sandwich Islands*, s. 3. (originální znění: *Some people think Chicago a pandemonium, but I have nothing but good to say of the city. Most of the houses at the present time are not only comfortable but beautiful buildings. The avenues are most graceful and seem to have no end, whilst gardens, adorned with trees and a great variety of shrubs and flowers are attached to many residences. The largest and finest of the public parks – the Lincoln park – stretches for a long distance along the shore of Lake Michigan, and contains besides its nice walks, ponds hothouses and pavilions, a menagerie of various beasts. the enormous stock-yards are worth visiting.*)

¹⁷³ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 92.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 49.

¹⁷⁵ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 50.

¹⁷⁶ ALBIERI, Pavel. Blizzard. Americký obrázek. *Národní listy* [online]. 1894, vol. 34, issue 192, s. 1 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z: https://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_PGetPdf?app=11&id=703840&start=1&end=8.

Guth: „[...] známé rozdělení amerických měst: ve středu a v ulicích hlavních domy obchodní, bankovní, amerického slohu, totiž jednoduché a vysoké, a sem tam nějaká budova veřejná s dorským sloupením – patrně také vliv Ameriky pachtící se z nedostatku vlastní vynalézavosti v architektuře po napodobení staveb klasických, pak čím dále od středu tím více cottagí a domků obytných, na jedné straně bohatých, na druhé zase chudých.“¹⁷⁷ Naopak Kořenský se americkým stavitelům obdivuje, že dokáží postavit něco tak obrovské jako jsou tamější průmyslové budovy: „*Jak neměl se obdivovati člověk výtvořím amerických stavitelů, kteří troufali si zbudovati palác průmyslový v takových rozměrech, že k jeho obejití bylo třeba asi půl hodiny času!*“¹⁷⁸ Popisuje, že člověku, který se octil poprvé v americkém velkoměstě New York, připadá ve městě všechno velkolepé, jiné a nové, že člověk je vírem velkoměsta ochromen a vzpomíná se teprve až se z města vypraví dál do volné přírody: „*[o]chromeni vírem velkoměstského života a zmámení samým díváním, pookřáli jsme zase, kdykoli vyvázli jsme z ovzduší světové metropole a uchýlili se na nějaký den do volné přírody u břehů Michiganských.*“¹⁷⁹

Je patrné, že v hodnocení urbanistické krajiny se autoři opírají nejvíce o město Chicago s největší českou přistěhovaleckou komunitou. K hodnocení amerických měst přistupují autoři mnohem střízlivěji a objektivněji co do vlasteneckých tendencí. Jak je patrné z výše napsaného, autoři se věnují zejména jedinečným na amerických městech, přičemž někteří je vnímají spíše pozitivně, jiní spíše negativně.

Taktéž Albieri, u kterého města Chicago vyvolávalo spíše nechuť, se raději vydal do přírody směrem na severozápad, do místa Algonquinz, kde na rozdíl od Chicaga, měl ukojit svou touhu po divoké přírodě a horách. Albieri tamější krajinu zklamaně popisuje jako jemně zvlněnou, nikoliv horskou. Celkově Albieriho dojem z krajiny na severozápadě USA není pozitivní. Krajinu popisuje jako nekonečnou pláň, rozlehlé prémie a lesy a k tomu veliká města s rozlehlými ulicemi. Raději vzpomíná na krásné české hory, po kterých se mu při pohledu na americkou krajinu vždy zasteskne. „*Vyjel jsem [...] do Algonquinz, místa četně krajiny osazeného, na severozápad asi 0 anglických mil od Chicaga, neboť mi bylo řečeno, že tam naleznou už pěkné vrchy. Přijel jsem a uviděl jsem – pár návršíček jako jemné vlny země, sotva několik sáhů vysokých, mírně se pnoucích, jež mou touhu po horách nejen*

¹⁷⁷ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epistoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 94 – 95.

¹⁷⁸ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 114.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 118.

ani v nejmenším neuspokojila, ale naopak podráždila. [...] I nyní mne v ohromných ulicích ohromného města a v rozlehlých prériích a lesích jeho jednotvárného okolí pojala jakási domácí nemoc horala, vrženého osudem do plání, a k tomu do jak nepříjemných!“¹⁸⁰ Podle Albierih v porovnání s americkou krajinou české Krkonoše disponují nesrovnatelnou krásou. Wagner se shoduje s Albierih dojemy ze severoamerického západu. Krajina je zde podle něj opravdu rovinatá a plná rozlehlých plání. Naopak na této oblasti vyzdvihuje to, že se zde: „rozkládají krásné pralesy, oživené množstvím jelenů, medvědů, králíků, divokých kroců a jiné zvěře, a v četných jezerech je hojnost ryb.“¹⁸¹ V Illinoisu se Albieri naopak pozitivně vyjadřuje k čistým venkovským osadám a menším městům, které obklopují listnaté lesy. „[...] projel jsem několik těch mil severního Illinoisu, plného velkých, pěkných farem a bujných listnatých lesů, jakož i s celou řadou čistých osad a venkovských městeček. Teprve ve Waukesha, v tomto půvabném místě, které jsem měl příležitost viděti při návratu v celé jeho pěkné poloze, vroubené, mírnými lesnatými návršími, pod nimiž rozkládají se v celém věnci malebná, půvabná jezírka, jsem se opět trochu vzkrásl.“¹⁸² Nediví se, že zrovna tohle místo je tolik oblíbené bohatší třídou z Chicaga, kam se vydávají na letní pobyty. Wisconsin popisuje také jako úrodnou, bohatou krajinu, kterou tvoří listnaté lesy, mírné kopce či čisté řeky, a nediví se, že se i zde několik českých vystěhovalců usadilo v osadách.

Naopak Guth při cestě vlakem z New Yorku směrem do Kanady popisuje severovýchodní krajinu jako kopcovitou, hornatou a lesnatou. Až dále u kanadských hranic je krajinný ráz spíše plochý s množstvím luk, travin a houštin. „Od Rouses-Point, poslední stanice americké, kraj jakoby rázem se změnil. Dřív lesnatý a pahrbkovitý posledními výběžky horstva, je teď plochý, a všude jen potraviny, luka a houštiny; sem tam malý, dřevěný domek.“¹⁸³ I z návštěvy města Toronto si Guth odnáší negativní dojem, jako ostatně z celé Severní Ameriky: „Turistovi, zvyklému z Evropy na tak zvané památnosti nebo docela Pražanu, který má v krvi krásné výlety do líbezného okolí svého města, poskytuje Toronto asi tolik jako nic a v den sváteční ještě méně než nic. Ulice jsou tady rovné jako šňůry a dlouhé jako parlamentní řeči.“¹⁸⁴

¹⁸⁰ ALBIERI, Pavel. Středem Wisconsinu. Z toulek po americkém severozápadu. *Národní listy* [online]. 1893, vol 33, issue 265, s. 11, [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z: https://kramerius.nkp.cz/kramerius/onthe-fly-pdf_PGetPdf?app=11&id=703364&start=10&end=14.

¹⁸¹ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 37.

¹⁸² ALBIERI, Pavel. *Středem Wisconsinu. Z toulek po americkém severozápadu*, s. 2.

¹⁸³ GUTH-JAROVSKÝ, Jirí Stanislav. *Kanadské epistoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 3.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 94.

Naopak počasí v Kanadě popisuje Guth, bez velkého negativního zaujetí, jako velice chladné a stálé. Evropané si podle něj však na zimu velice rychle zvykají a ani si neuvědomují, že v Kanadě je celoročně opravdu zima: „*Horují tam o zimě jako my o svém nejkrásnějším jaře a daleko ji vychvalují i nad zimu italskou. V prosinci, v lednu a v únoru pořád je tam nebe modré, vzduch čistý, průzračný a temperatura, třeba nízká (stále aspoň 15 stupňů pod nulou) přece jednotejná.*“¹⁸⁵ K zaujetí nad specifickým severoamerickým počasím přispívá také Albieriho zážitek se sněhovou bouří, kterou z české domoviny neznal. Sněhová bouře, doprovázena silným větrem přijde podle něj velice náhle a za velice krátký čas napadne tolik sněhu, že není možná ani vycházet z domu. Vítr je tak silný, že se sníh i přes dveře dostane až dovnitř domu a ani domovní dveře není možné kvůli množství sněhu otevřít: „*Přijde z čista jasna, v jediné hodině, moha býti předem pozorován na několik hodin sotva v meteorologické observatoři nejcitlivějšími nástroji.*“¹⁸⁶ Také Wagner podobně vykresluje sněhové bouře v oblasti Nebrasky, které navíc trvají i několik dní: „*zima jest sice krátká, ale dosti tuhá a zvlášť nebezpečné jsou cestujícím sněhové bouře, spojené s třesnutým mrazem, které mnohdy po několik dní řadí.*“¹⁸⁷

Také Kořenský si ze své cesty severní pacifickou železniční drahou odnáší spíše zklamání z tamější krajiny. Popisuje všudypřítomné rozsáhlé prerie, na kterých se jen velice zřídka objevují malá jezera spolu s květy, rákosím, stromy či prořídlymi lesíky. „*Smutno jest v kraji jimž vlak projíždí. Jako nedozírná a jednotvárná pláň oceanu jeví se nám prerie beze všeho života a beze změny.*“¹⁸⁸ Na některých částech prerie se vyskytují solné vrstvy vyprahlé půdy, které z dálky vypadají jako napadlý sníh. Prerijní krajina je podle něj bez známek života a hlasu zvířat a působí tak na Kořenského smutnými dojmy: „*nikde ptáčete hlas, nikde zotavení pro umdlévající oko. Bez konce vyprahlá poušť!*“¹⁸⁹ Kořenský dále projíždí národním parkem Yellowstone a cestu popisuje opět jako velice nepříjemnou, tentokrát však vzhledem k množství sirných výparů a dýmu vycházejících z všudypřítomných exotických gejsírů: „*Jízda Yellowstone parkem není příjemná. Tváře napuchují, nos nabíhá, chrčpě se zanicejí, rty se rozpryskují, pokožka celého obličeje se slupuje a pálí a bolí od sirného výparu, dýmu a prachu – gejsíry s vodou čirou a do modra hrající [...]*

¹⁸⁵ GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištoly: turistovy úvahy a dojmy*, s. 33.

¹⁸⁶ ALBIERI, Pavel. *Blizzard. Americký obrázek*, s. 1.

¹⁸⁷ WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*, s. 33.

¹⁸⁸ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 134.

¹⁸⁹ Tamtéž.

*páry, řinoucí se z podzemí, pozvedají kusy pestrého bahna, vymršťují je za stálého mlaskotu nad ostatní hladinu.*¹⁹⁰ Oproti nepříjemné zkušenosti s gejsíry vyzdvihuje tzv. Skleněnou horu, neboli krajinný úkaz utvořený z přírodního skla: „*o čem snil jsem za dětských let, to spatřiti jsem měl nyní ve skutečnosti na území Yellowstonekého parku [...] – Skleněná hora.*“¹⁹¹ Taktéž si na své pochvaluje přírodu v okolí Kalifornie, ve které se příroda vyznačuje velkým množstvím ovocných sadů, či krajinu v okolí řeky Mississippi: „*[...] spatřily naše oči také romantický veleproud, jenž překonává délkou svého toku všechny řeky světa, nevyjímaje ani veletok Amazonský. Pohled na kraj, svlažovaný tím veletokem, jest [...] velkolepý.*“¹⁹²

Kroupa se ve svém cestopise taktéž pozastavuje nad částmi americké krajiny, konkrétně nad solnými pláněmi, které jsou příznačné svou nehostinností a neúrodností. Dokonce tyto planiny považuje za nejvíc příhodné místo pro hladovění v Americe. „*Nyní jsme se ocitli na Alkalických pláních, velké americké poušti, a těžko si lze představit pustější a neúrodnější oblast. Tato část země nabízí větší a příznivější možnosti pro úspěšné hladovění než kterákoli jiná část Ameriky, kterou jsem navštívil.*” (vlastní překlad)¹⁹³

V otázce přírodní krajiny tedy mezi autory, zvyklými na malou českou kotlinu mezi kopci, převažuje spíše zklamání z toho, co v Severní Americe viděli. Líbivé jsou spíše lesní krajiny, autoři také oceňují úrodnost půdy. Naopak horské oblasti a obecná rozlehlost krajiny spolu s rozmary počasí v autorech vzbuzuje spíše rozpaky a otrávenost.

Na lišících se popisech krajiny lze vidět rozmanitost Ameriky. Zatímco autoři v Severní Americe se podivují spíše městské krajině než přírodní, Štolba a Vráz ze svých cest přivázejí zcela jiný obraz exotické přírody ve Střední a Jižní Americe. Vráz ve svém cestopise podává detailní popis jihoamerické krajiny, která zajisté nabízí zajímavý vhled do této specifické části Ameriky.

Josef Štolba popisuje a obdivuje přírodu při své návštěvě amerického ostrova zvaného Jamajka takto: „*[P]řebohaté stromy a keře podob prazvláštích, s listy útvaru*

¹⁹⁰ KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*, s. 151 – 152.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 149.

¹⁹² Tamtéž, s. 125.

¹⁹³ KROUPA, Bohuslav. *An Artist's Tour: Gleanings and impressions of travels in North and Central America and the Sandwich Islands*, s. 29. (originální znění: *We has now fairly entered the Alkali plains, the great American desert, and a more desolate and barren region it would be difficult to imagine. This stretch of land offers larger and more favourable opportunities for successful starvation than any other section of America I had visited.*)

*nejpodivnějšího a s květy barev tak pestrých a spolu tak ohnivých, jak je dovede z bujné půdy vykouzliti jen to žhoucí slunce tropické.*¹⁹⁴ Hlavně se podivuje velikosti a krás tamějších hor. Také je fascinován všudypřítomnými obrovskými tropickými stromy jako jsou palmy, banánovníky či citrónovníky a všímá si, jak málo tam člověku stačí ke spokojenému životu: „*A v prostých těch chaloupkách, obklopených palmami, banány, obrovskými citrony, pomeranči a jiným tropickým stromovím, žije šťastně člověk [...]*“¹⁹⁵ Do kontrastu s tamější nádhernou exotickou krajinou staví města, do kterých se z přírody sice těžko vrací, ale i tak zasluhují cestovatelovu pozornost: „*a jakoby příroda se obávala, aby poutník bezčetnými těmi, stále novými dojmy se neunavil, připravila mu asi v polovici cesty nový obraz celkový, jenž dá na okamžik zapomenouti rozkošného okolí. [...]* Jeví se udivenému zraku v dáli přívětivý Kingston s úzkým výběžkem, jenž okrouhlý přístav jeho uzavírá, a moře, líbající břehy jeho, vše to polito touže modravou září, v níž skví se Hory Modré, hledíme-li na ně od Kingstonu – vše to tratic se znenáhla v nekonečném azuru oblohy. Těžce jen opouští cestující pohled ten a zvolna běře se dále po stezce [...]“¹⁹⁶

Podle Vráze půda v rovníkové Americe rychle mění tvárnost. V jedné části je rovinatá, ve druhé pahrbkovitá, vedle hned zas „*rozběrdlá bahnem a zarostlá trnitými palmami.*“¹⁹⁷ v jiné části se nachází lesíky a savany střídající se s obdělávanými poli domorodců. Rozdílný ráz krajině dodávají také odlišné druhy rostlin. „*Změnila se i příroda. Lesíky a savany se střídaly s poličky domorodců a byly tu už i rostliny charakteristické pro krajiny severnější nebo výše položené, jako kaktusy nebo agáve, které dodávaly krajině jiný ráz.*“¹⁹⁸ Typickou jihoamerickou vegetací, na rozdíl od evropské „*květeny*“, jsou podle Vráze „*šplhající nebo cizopasící rostliny, různé bromelie, aroideje, obrovské liány a orchideje,*“¹⁹⁹ Severnější krajiny jsou naopak typické rostlinami jako jsou kaktusy či agáve. Celkově jihoamerické pralesy podle Vráze působí na cestovatele spíš odstrašujícím dojmem, pokud ovšem není cestovatel přírodovědcem a dokáže tak krásu těchto krajin ocenit. „*Kdo není přírodovědcem, tomu bahno, moskyti, vyčerpávající zimnice, opuštěnost a neschůdnost těchto*

¹⁹⁴ ŠTOLBA, Josef. *Americké povídky*, s. 128.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 4.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 129 – 130.

¹⁹⁷ VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*, s. 160.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 189.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 15.

*hrůzyplných hvozdů zatemní, ba úplně zničí veškerý prvý příznivý dojem. Svízele, hlad a nemoci vystřízliví každého, krásou takových oblastí opojeného.*²⁰⁰

S rozmanitostí krajiny napříč Amerikou také souvisí odlišná podnebí v různých částech amerického kontinentu. Hlavním rozdílem mezi mírným evropským podnebím a tropickým jihoamerickým je podle Vráze počasí, kdy pro Jižní Ameriku je typické období sucha střídající se s obdobím dešťů, zemětřesení a také stále přítomné horko: *„Horko na palubě začínalo být nesnesitelné, vzduch až do čtyř hodin odpoledne kolísal mezi 33-35 stupni Celsia.*²⁰¹

Z jihoamerické přírody jsou autoři, na rozdíl od Severní Ameriky, doslova uneseni. Všechna negativa severu jako by se v tropičtějších částech Ameriky úplně obrátila v dobré. Nadšení a radost z jihoamerické přírody způsobily, že přírodní krajině byl v těchto cestopisech věnován značně větší prostor než městům.

²⁰⁰ VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*, s. 15.

²⁰¹ Tamtéž, s. 26.

Závěr

Cílem této práce bylo poskytnout obraz Ameriky, který ve druhé polovině 19. století přinášeli do českých zemí autoři se svými cestopisy. První část práce poskytuje náhled do problematiky teoretického vymezení žánru cestopisu, mapuje vývoj českého cestopisu v 19. století a přibližuje problematiku českého vystěhovalectví do Ameriky ve druhé pol. 19. století. Ve druhé, stěžejní části práce je komparace cestopisných záznamů několika vybraných českých cestovatelů, kteří v období druhé poloviny 19. st. vycestovali do různých částí Ameriky a poskytli své vlastní dojmy ze života v zámorí. Práce se zaměřovala na to, jak Amerika na tyto české cestovatele působila a v jakém světle skrze své vlastní osobní zkušenosti tuto zemi ve svých cestopisech vykreslili. V této souvislosti se práce zaměřovala na dvě důležité složky: jednak na kulturní rozdíly, kterými byli autoři fascinováni, a dále na vylíčení tamější krajiny, ať už městské či přírodní. Každý z cestovatelů na Americe obdivoval či kritizoval jiné charakteristické prvky, a tak se práce snažila najít průniky v těchto jejich subjektivních názorech. Cílem práce bylo z těchto subjektivních pohledů z různých částí Ameriky vyhodnotit společné, objektivní, rysy, které by se daly aplikovat na celou Ameriku.

Práce se zaměřila na zachycení specifik a odlišností jednotlivých autorů z hlediska obrazu Ameriky, který každý z nich subjektivně tvoří.. Přestože se každý z autorů na Ameriku dívá jinak a vyzdvihuje, kritizuje, či je fascinován jinými cizími prvky, z práce nejvýrazněji vyplývá, že Severní Amerika ve druhé pol. 19. st. byla zemí svobody (svobodné volby, svoboda vyznání, svoboda slova ...), zároveň však nebyla zemí **ideální**. Život v Americe nebyl jednoduchý, naopak tolik opěvovaná svoboda byla vykoupená tvrdou prací, delší pracovní dobou a vyššími náklady na život. Také Češi, kteří do Ameriky odešli za vidinou svobody, jak se autoři zklamaně shodují, se museli vzdát důležité části sebe, své vlastní národnosti, české identity, aby mohli alespoň částečným způsobem zakoušet americkou svobodu. Což samo o sobě podstatu svobody lehce popírá. Obecně se tak autoři k otázce české národní identity v Americe vyjadřují skepticky. Také můžeme z cestopisů vidět, že americká svoboda se týká pouze území USA a Kanady a nikoliv ostatních částí Ameriky.

Taktéž ve vyobrazení krajiny u autorů převládá spíše zklamání. Zklamání a pocity úzkosti či frustrace pocítují autoři zejména v oblasti Severní Ameriky.

Naopak autoři, kteří navštívili Střední a Jižní Ameriku přivázejí zcela jiný obraz exotické přírody, který se vyznačuje fascinací. Ovšem i přes veškeré nadšení i tito autoři zažívají v tamější krajině pocity úzkosti. Na vyobrazení krajiny ve vybraných cestopis lze vidět hlavně rozmanitost, kterou se podle cestopisných popisů Amerika vyznačuje.

Autoři nepřinesli ryze jednotný pohled na Ameriku. Každý si v tamější realitě našel něco jiného, na co nahlížel ve více či méně optimistických či pesimistických barvách.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Morcinková Klára

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název diplomové práce: Obraz Ameriky ve vybraných cestopisech ve druhé polovině 19. století

Jméno vedoucího diplomové práce: Mgr. Jana Vrajová, Ph.D.

Počet znaků: 126 108

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 29

Klíčová slova: Cestopis, Amerika, vystěhovalectví, 19. století, obraz Ameriky

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá vyobrazením Ameriky ve vybraných cestopisech z 2. poloviny 19. století. Cílem této práce je přiblížit kulturněhistorický kontext zájmu o cestování do Ameriky v daném období a porovnat vlastní dojmy vybraných autorů z Ameriky. Práce se zabývá tím, jak Amerika na české cestovatele působila a v jak tuto zemi ve svých cestopisech popsali. Kromě vyobrazení americké krajiny, obyvatel a tamější kultury si práce klade za cíl najít ve vybraných cestopisných dílech kulturní rozdíly mezi českým a americkým prostředím. Každý z cestovatelů má subjektivní pohled na Ameriku, a proto se práce snaží najít průniky v těchto jejich názorech a zachytit tak rozdíly mezi „vlastním“ a „cizím“.

Resumé

This Bachelor Thesis deals with the image of America in selected travel works from the second half of the 19th century. In the first part of the thesis, the thesis tries to look into the problem of defining the genre of travel writing, and maps the development of Czech travel writing in the 19th century. The second part deals with the cultural and historical context of Czech travel to America in the second half of the 19th century and the issue of Czech emigration. The main part of the thesis is a comparison of travelogues of several selected Czech travellers who travelled to different parts of America in the second half of the 19th century. The work focused on how America affected these Czech travellers and in what light they portrayed the country in their travelogues through their own personal experiences. In this context, the thesis focused on two important components: first, the cultural differences that fascinated the authors, and second, the portrayal of the local landscape. Each of the travellers admired or criticized different features of America, and so the thesis sought to find intersections in these subjective views. From these subjective views from different parts of America, the thesis aimed to evaluate common, objective, features that could be applied to the whole of America.

What emerges most clearly from the work, is that North America in the second half of the 19th century was a country of freedom (free elections, freedom of religion, freedom of speech...), but at the same time it was not an ideal country. Life in America was not easy; on the contrary, the much vaunted freedom was bought with hard work, longer working hours and a higher cost of living. Czechs who came to America also had to give up their Czech identity in order to experience American freedom at least in a partial way. Thus, in general, the authors are sceptical about the question of Czech national identity in America.

The authors' depiction of the landscape is also dominated by disappointment, feelings of anxiety and frustration. In the depiction of the landscape in the selected travelogues, one can also see mainly the diversity which, according to the travelogues, characterises America.

The authors did not present a strictly uniform view of America. Everyone found something different in the reality there, which they viewed in more or less optimistic or pessimistic colours.

Seznam pramenů a použité literatury

Prameny:

ALBIERI, Pavel. Blizzard. Americký obrázek. *Národní listy* [online]. 1894, vol. 34, issue 192, s. 1 – 8 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_PGetPdf?app=11&id=703840&start=1&end=8.

ALBIERI, Pavel. Středem Wisconsinu. Z toulek po americkém severozápadu. *Národní listy* [online]. 1893, vol 33, issue 265, s. 10 – 14 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_PGetPdf?app=11&id=703364&start=10&end=14.

ALBIERI, Pavel. Ze světové výstavy v Chicagu. Příjezd do Chicaga. *Národní listy* [online]. 1893, vol 33, issue 270, s. 2 – 12 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240.

Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_PGetPdf?app=11&id=703371&start=2&end=12.

ALBIERI, Pavel. Železné dráhy v Americe. *Národní listy* [online]. 1894, vol. 34, issue 41, s. 5 – 16 [cit. 2023-06-28]. ISSN: 1214-1240. Dostupné z:

https://kramerius.nkp.cz/kramerius/ontheflypdf_PGetPdf?app=11&id=703592&start=5&end=16.

GUTH-JARKOVSKÝ, Jiří Stanislav. *Kanadské epištoly: turistovy úvahy a dojmy*.

Praha: [s.n.], 1895.

KAŠPAR, Oldřich. *Tam za mořem je Amerika: (dopisy a vzpomínky českých vystěhovalců do Ameriky v 19. století)*. Praha: Slunovrat (Československý spisovatel), 1986.

KOŘENSKÝ, Josef. *Cesty po světě: plavba do Nového světa: Amerika*. Vyd. pro mládež. Praha: J. Otto, 1899.

KROUPA, Bohuslav. *An Artist's Tour: Gleanings and impressions of travels in North and Central America and the Sandwich Islands*. London: Ward And Downey, 1890.

SLÁDEK, Josef Václav. *Má Amerika: fejetony a příhody 1871-1892*. 2. vyd. Praha: Nadační fond Česká knihovna ÚČLK FF UK, 2022. ISBN 978-80-275-1098-6.

ŠTOLBA, Josef. *Americké povídky*. Praha: J. Otto, 1882.

VRÁZ, Enrique Stanko a KANDERTOVÁ, Olga. *Napříč rovníkovou Amerikou*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984.

Dobová odborná literatura

WAGNER, Jan. *Čeští osadníci v Severní Americe*. Praha , 1887.

Sekundární literatura

FAKTOROVÁ, Veronika. *Mezi poznáním a imaginací: Podoby obrozeneckého cestopisu*. Praha: ARSCI, 2012. ISBN 978-80-7420-026-7.

HRABAL, Jiří. *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4876-3.

JANKA, Otto. *Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných*. Třebíč: Akcent, 2001. ISBN 80-7268-122-2.

KŘIVÁNEK, Vladimír a Helena KUPCOVÁ. *Malý slovník literárních pojmů a autorů*. Praha: Scientia, 1994. ISBN 80-85827-15-8.

KUBÍČEK, Tomáš. Invarianty cestopisu. In: HRABAL, Jiří. *Fenomén cestopisu v literatuře a umění střední Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4876-3.

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

PAVERA, Libor: Cestopis – stabilní žánr, nebo supermarket dobových literárních postupů, žánrových variant a forem? In: *Stabilita a labilita žánrů. Žánrové metamorfózy v středoevropském kontextu, sv. II*. Opava: Slezská univerzita, 2005.

PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Olomouc s. r. o., 2002. ISBN 80-7182-124-1.

PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. Vystěhovalectví do Ameriky a kulturní paměť (na příkladu moravské zpěvní tradice). In PŘIBYLOVÁ, Irena a Lucie UHLÍKOVÁ. *Od folkloru k world music: Svět v nás, my ve světě*. Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko, 2014. ISBN 978-80-904905-3-6.

ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Nakladatelství Aleš Skřivan ml, 2005. ISBN 80-86493-18-0.

ŠVÉDA, Josef. *Země zaslíbená země zlořečená (Obrazy Ameriky v české literatuře a kultuře)*. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2016. ISBN 978-80-87855-40-9.

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984.

Internetové zdroje

Biografický slovník Historického ústavu AV ČR, <http://biography.hiu.cas.cz/>, heslo „Pavel Albieri“ [cit. 2023-04-05].

DUBOVICKÝ, Ivan. Češi v USA - otázka identity (1848 - 1938). *Český lid* [online]. 1996, vol. 83, issue 3, s. 228–247 [cit. 2023-04-05]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/42638605>

ŠATAVA, Leoš. FORMOVÁNÍ A STABILIZACE ČESKÉHO ETNIKA V USA (1848 - 1914). *Český lid* [online]. 1986, vol. 73, issue 3, s. 176–181 [cit. 2023-04-18]. ISSN: 2570-9216. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42703348>.

ŠEVCŮJ, Ladislav. Jan Wagner. LEGIE – databáze knih Fantasy a Sci-fi [online]. ©2005-2023 [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.legie.info/autor/5850-jan-wagner>.

ŠVÉDA, Josef. Reprezentace „pravého Američana“ a Spojených států amerických v českých cestopisech od sedmdesátých let 19. století po první světovou válku. *Česká literatura* [online]. 2015, vol. 63, issue 3, s. 359–388 [cit. 2023-03-02]. ISSN: 2571-094X. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/43742379>.